Ю 81
А86
35693-чув

Чăваш БУКВАРĔ

ВОЗВРАТИТЕ КНИГУ НЕ ПОЗЖЕ
обозначенного здесь срока

М т. 3 50 1990 г.т. 500

КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

К81
А86

Чăваш БУКВАРĔ

Чăваш Республикин Вĕрентӳпе ăслăлăх
тата аслă шкул министерстви
шкулсенче усă курма йышăннă

Хушса çĕнетнĕ
9-мĕш кăларăм

Шупашкар
Чăваш кĕнеке издательстви
1996

Ч81.2=635.1,9я720
Обязат' экз,
Ч81.2=635.1,9я720

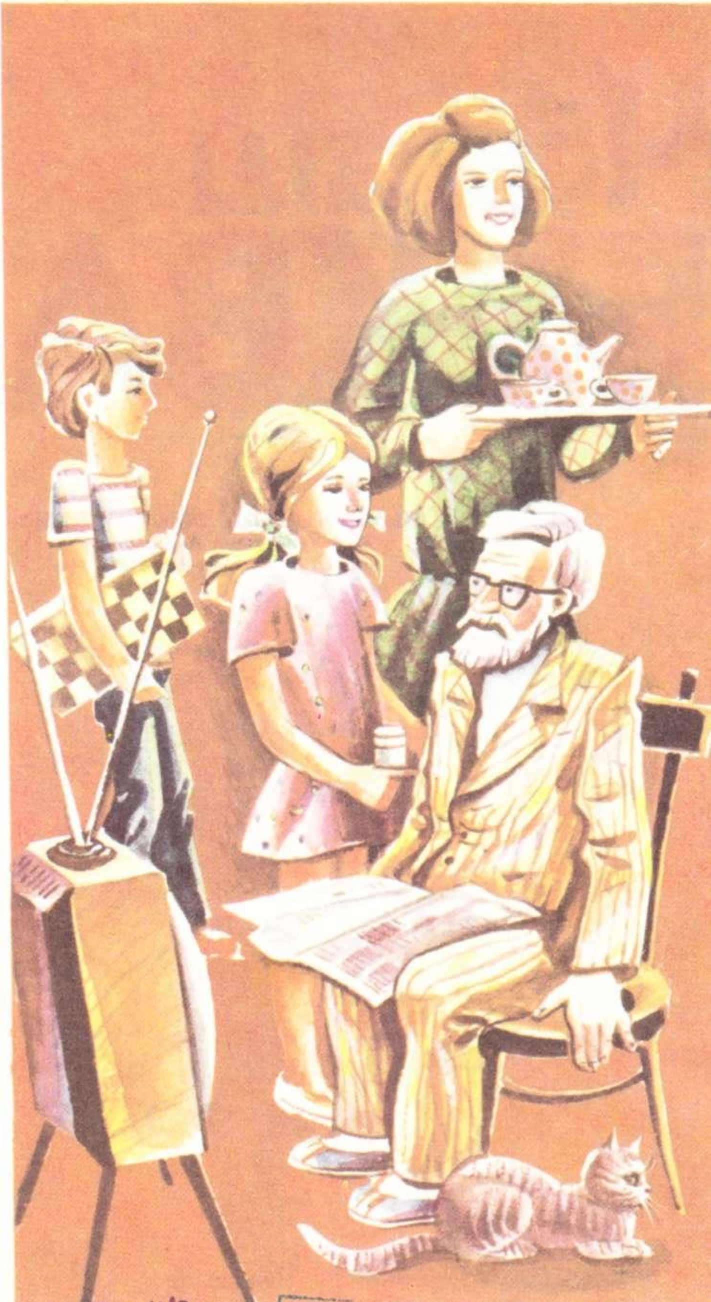

35693-чув.
Национальная библиотека
Чувашской
Республики
П...ВЕРЕНО
20

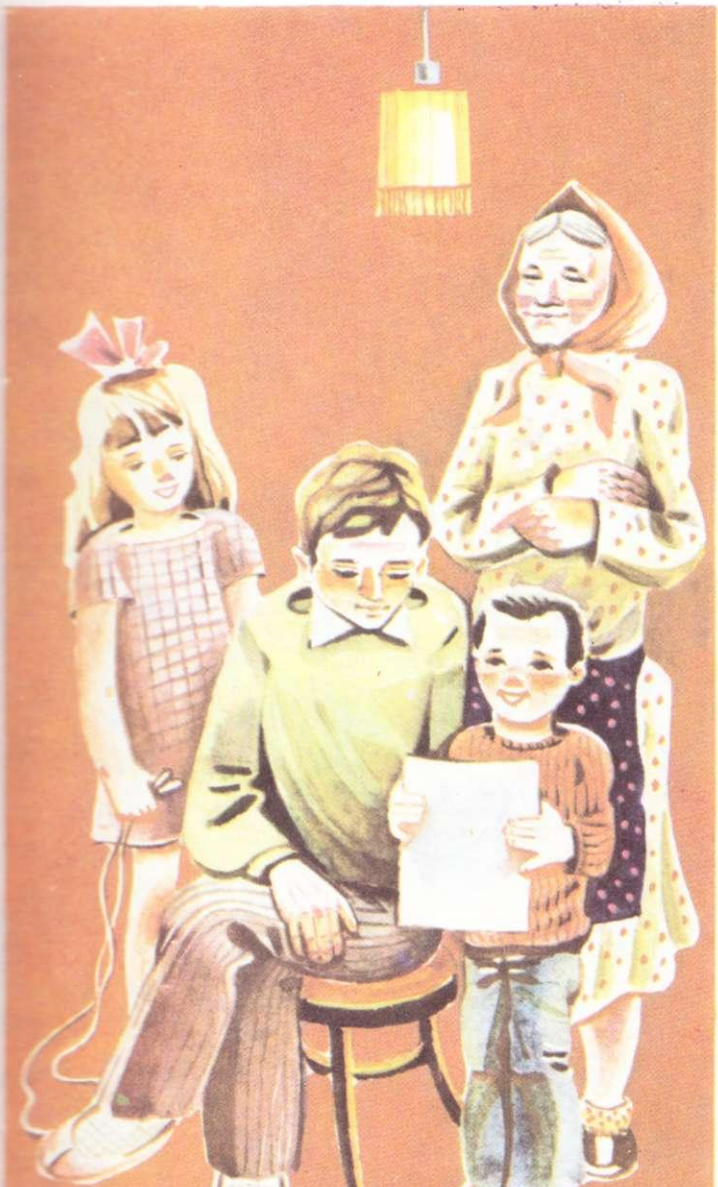

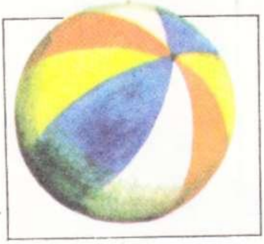

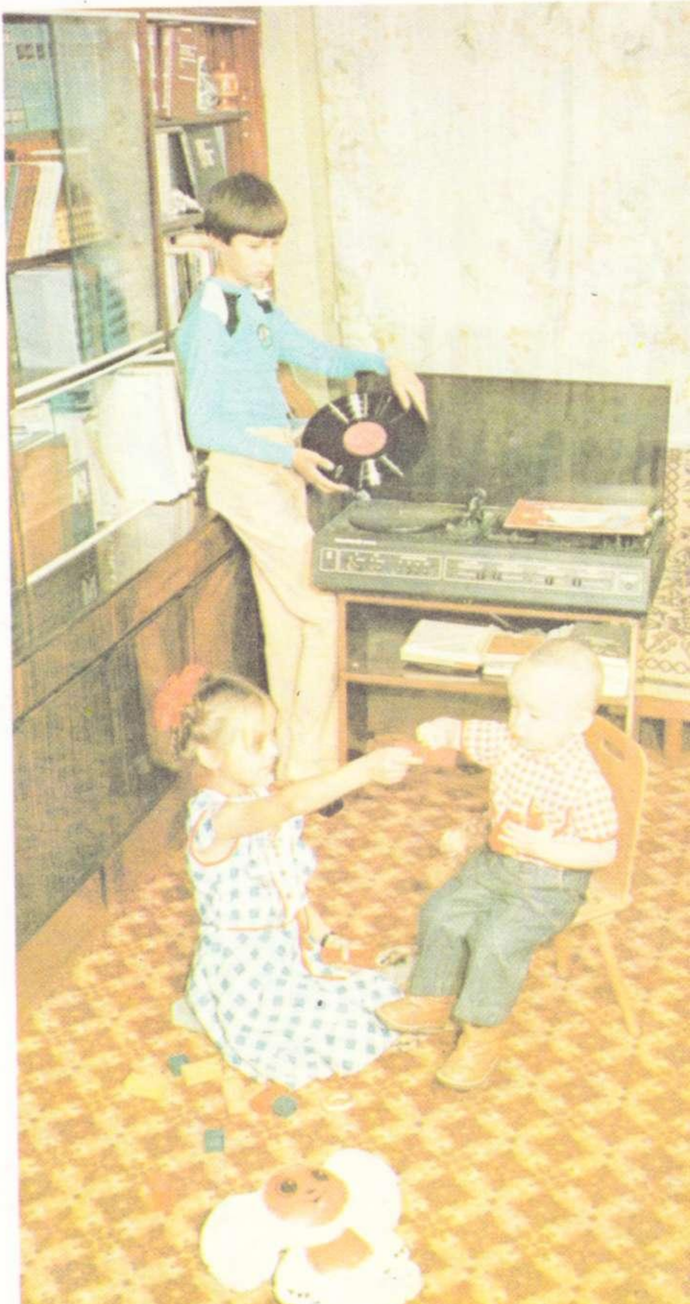

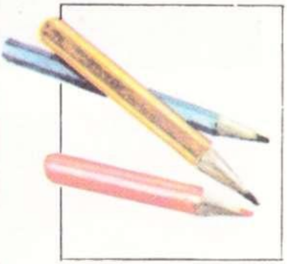

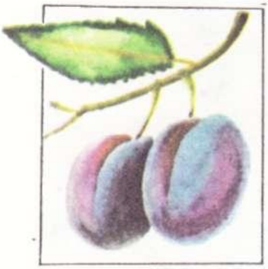
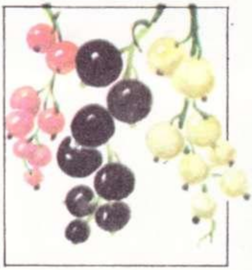

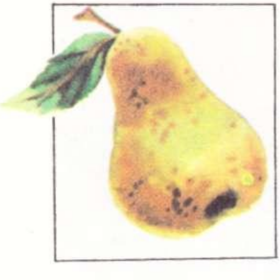
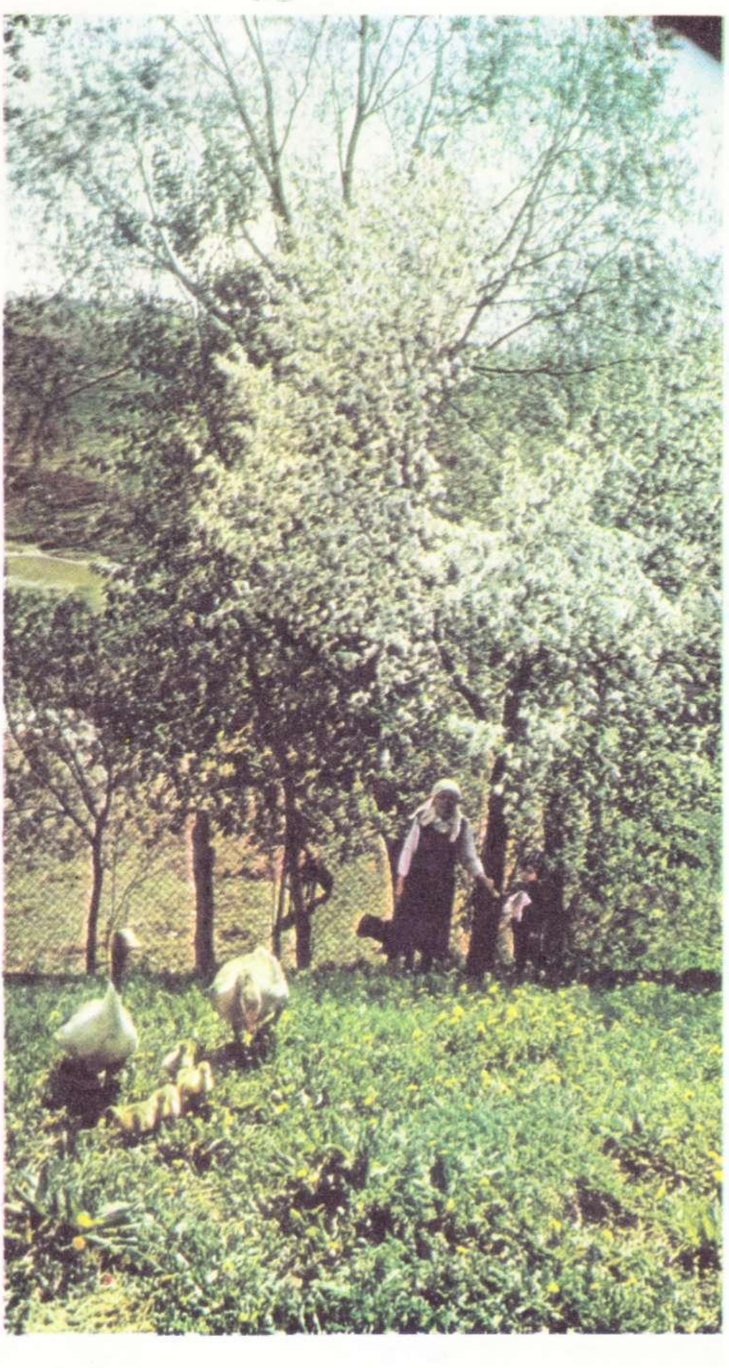

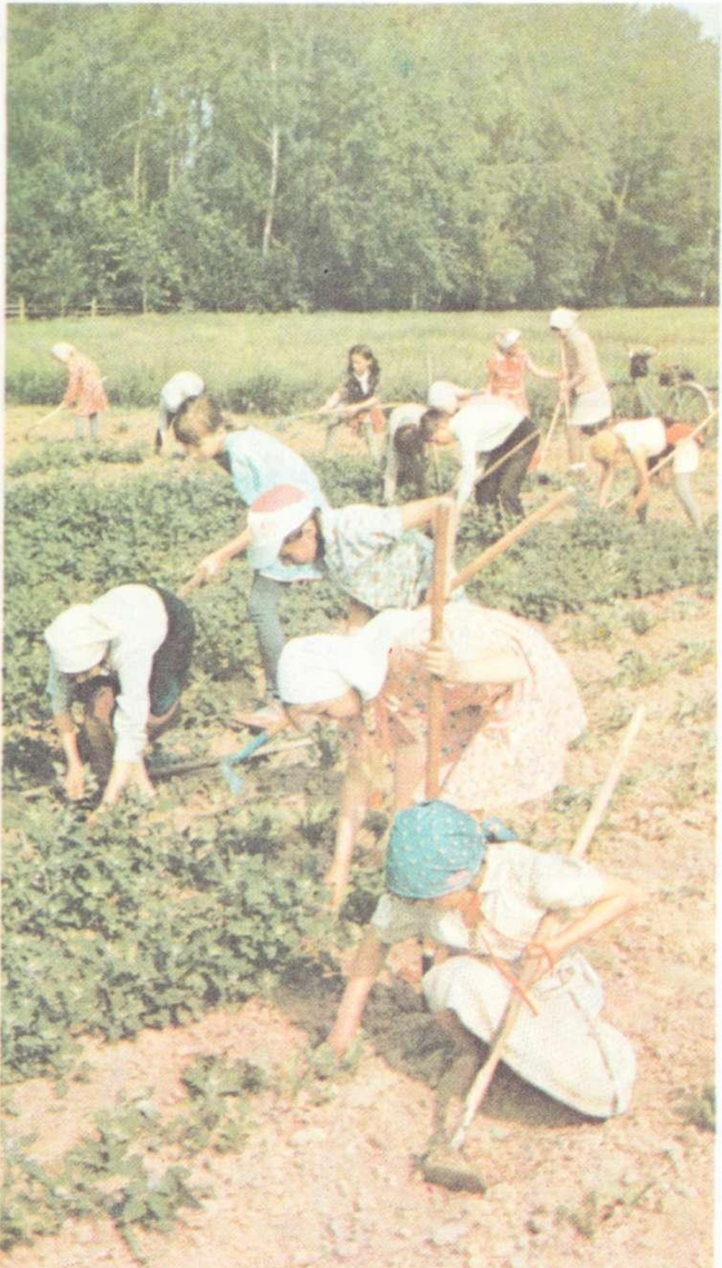

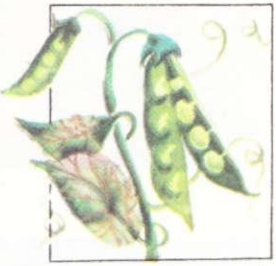

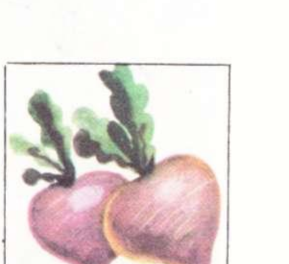

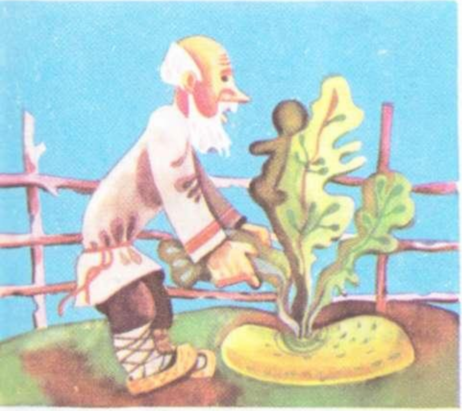

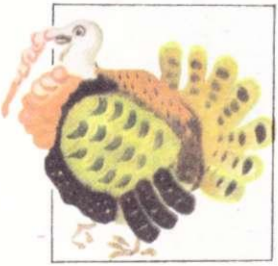
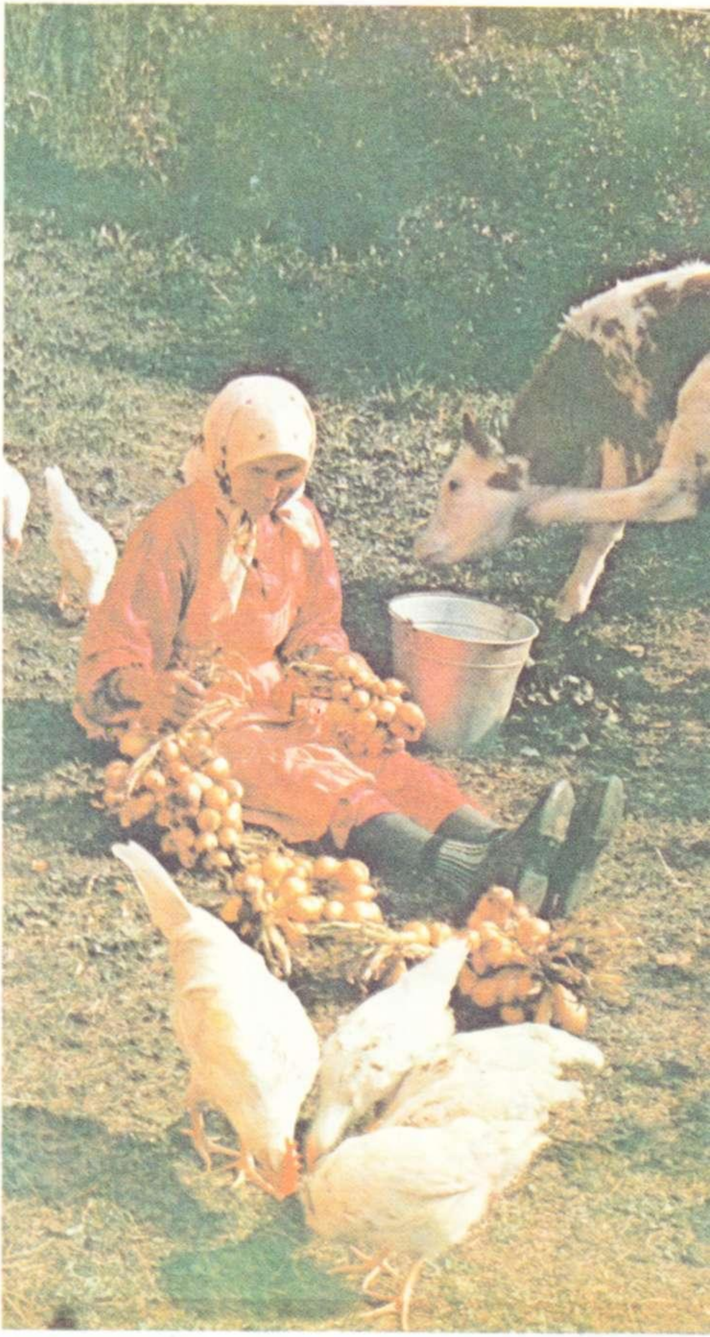

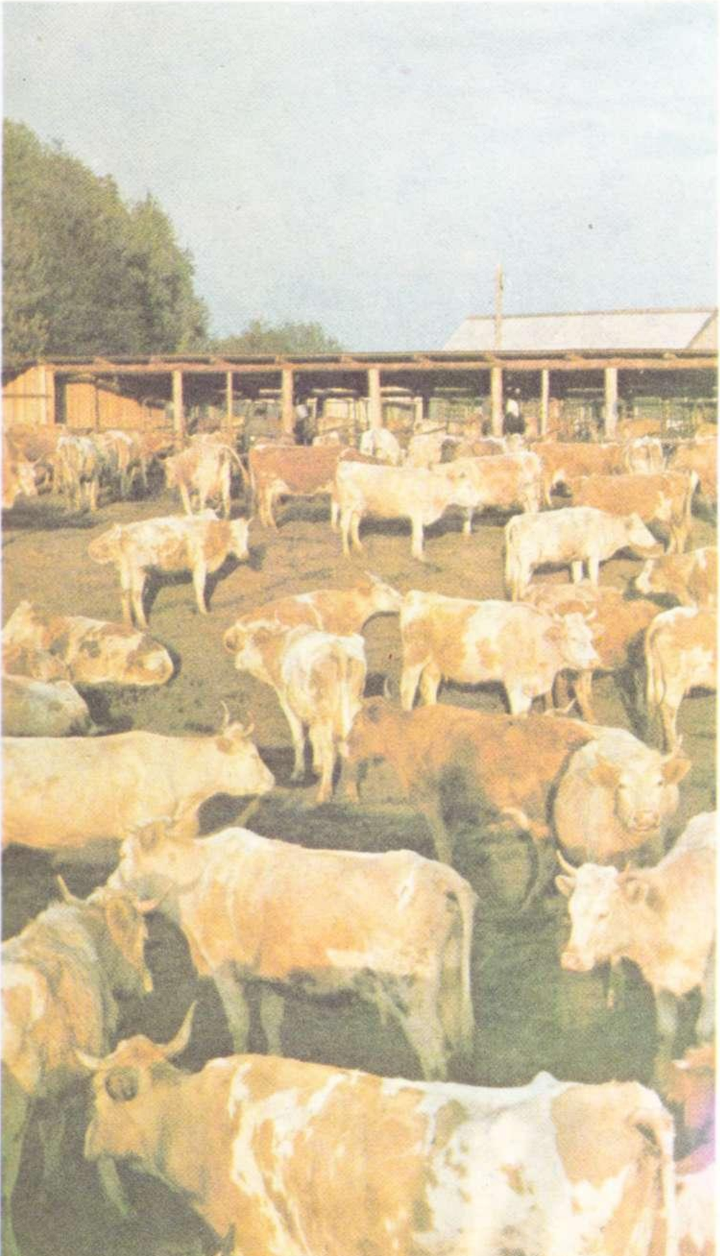

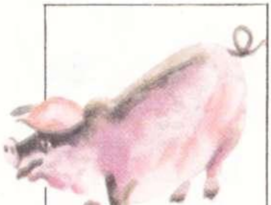

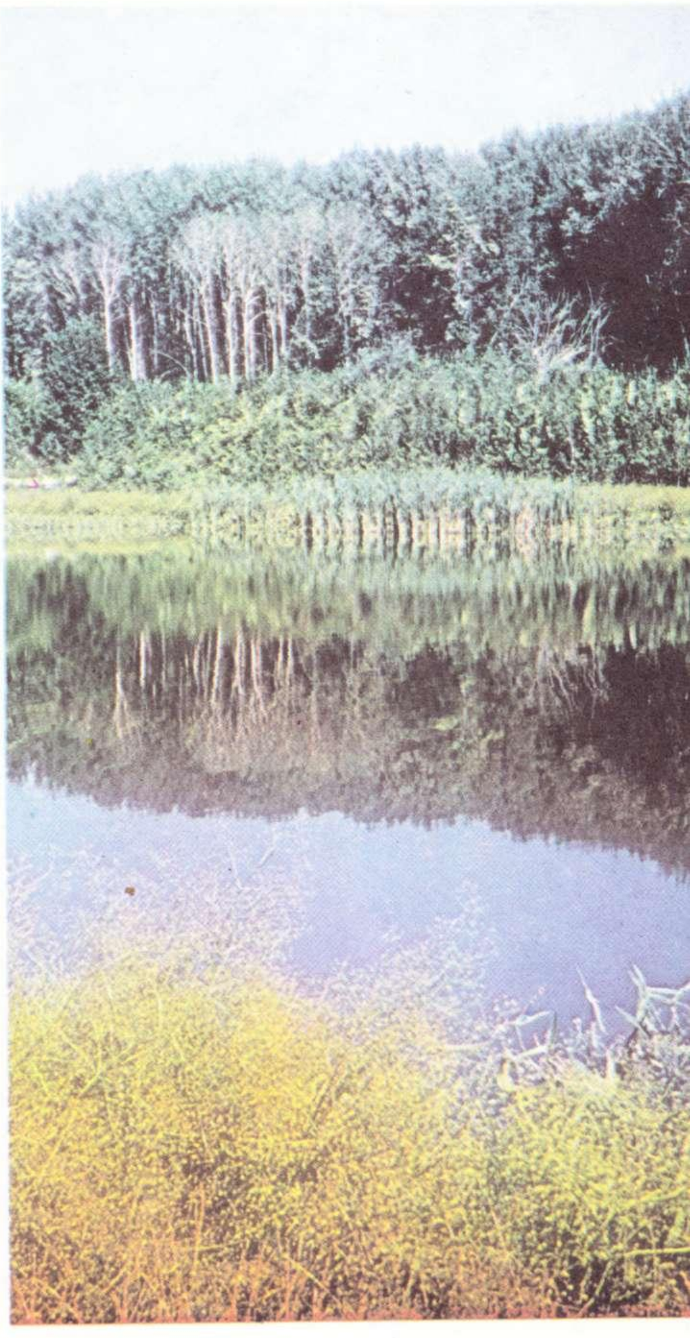

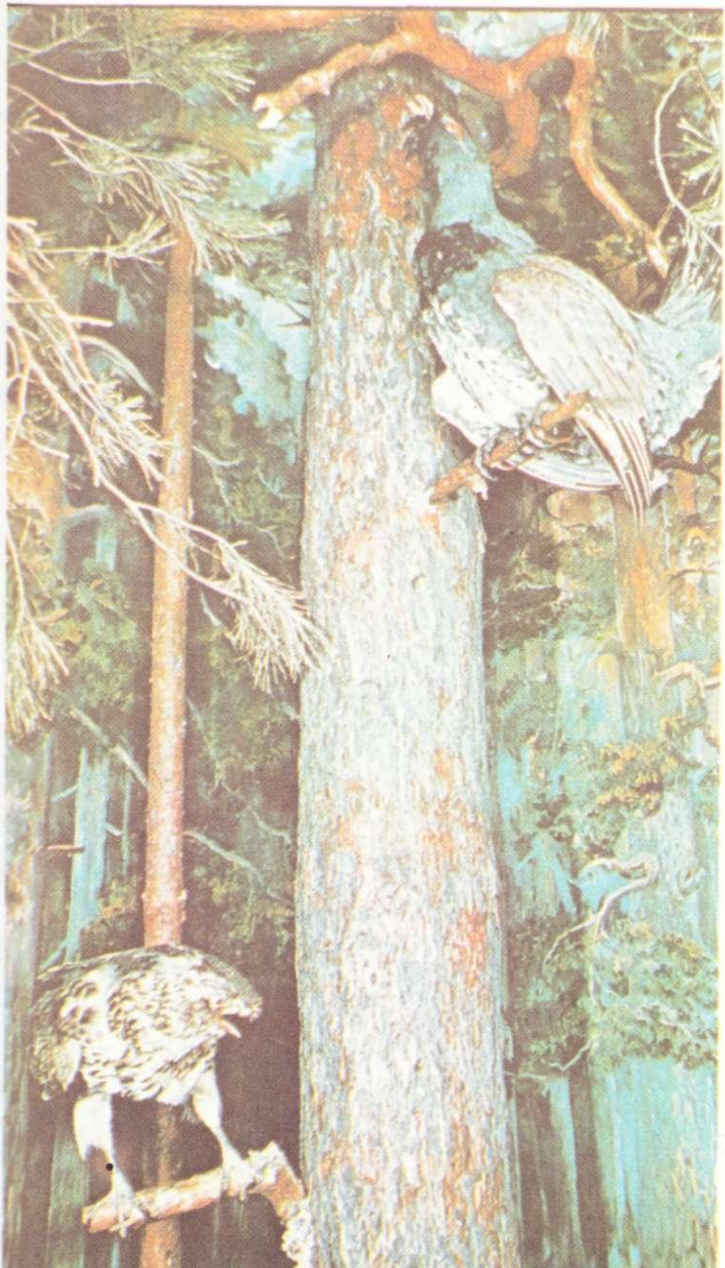

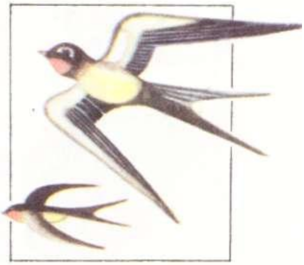

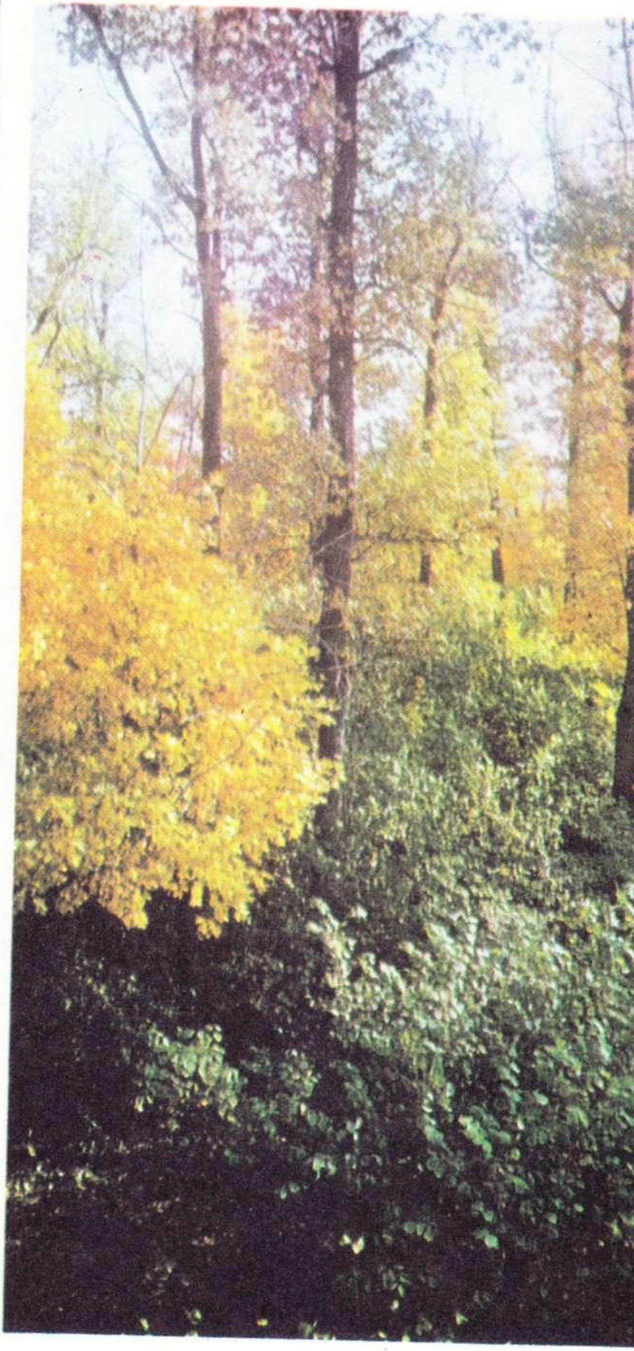

35693-чув.
Национальная библиотека
Чувашской
Республики

САСПАЛЛИСЕМПЕ ПАЛЛАШАТПĂР.

Aa
Aa
Aa
Aa

a

Aa

a

a

Аа
Уу
А-у-у!..
У-а!

у́

у

Уу

у́

у

ӑ □ а́ □

Аа

Уу

Ӑӑ

□ ӑ □ □ а □ ○ □

Ӑӑ

□ ӑ □

□ ӑ □ а́ □

ан на   ун ну   ăн нă

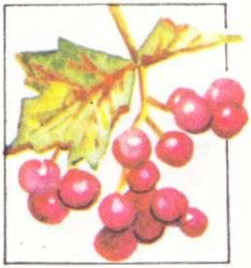

а | на   у | нăн   у | на

Ан | на   ăн | нă   у | на | нă

Нн

— Анна, ан!
Анна аннă.

ал ла   ăл лă   ул лу

л а □ á

а|ла   а|лă   у|ла

ал|ла   ал|лă   ан ула

Лл

□ ă □ а □ á л

Ула □ уланă.

— Ула □, ан ула!

ăна ________.

ам ма ăм мă ум му

а|ма ма|на у|лăм

ă|на ма|ла ă|ман

м ă л а □ ý □

Мм

Ула□ăн 3 [кошка].

Ула□ аманнă.

Анна ăна ______ .

м у л □ á □

□ у́ л ӑ

ат та ут ту ӑт тӑ

тӑн	ту | лӑ	ут
тун	ту | тӑ	у | тӑм
тат	тӑ | лӑ	ут | лан

Тт

т ӑ □ н а́

Анна □ӑлан утланнӑ.
— Антун, ут утлан!
Антун ут утланнӑ.
— Утӑм, малалла ут!

та тан ту тул тă тăм

тăм Ан | на тум

тă | ма у | нăн тум | ла

тă | ман ун | тан тум | лан

а́ □ ă

Анна тăнă.

— Анна, тумлан!

Анна тумланнă.

Унтан тумланма ___ .

ту □ ă у □ ăм т ◯ н

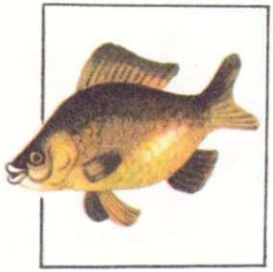

п у́ л ă

ап па уп пу ăп пă

пăт	туп	ту | та
пă | та	ту | пă	ту | тă
пă | тă	ту | па	туп | нă

Пп

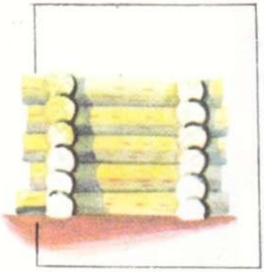

п у _ á

п у́ _ т ă

— Аппа, пăтă-ă-ă!
Анна Антуна пăтă панă.
Антун пăтта тутаннă.
Пăтă тутлă пулнă.
Антун лăпланнă.

ап тап уп туп ăп тăп
па пат пу пут пă пăт

Пă | ла пу | лă
пă | лан ă | ман
па | лан тă | ман

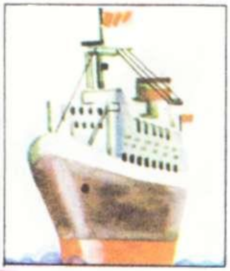

п ă □ а □ ý т

Атăл анлă.
Унта пулă нума□ .
Антун пулла аннă.
Пулă ăман____ .

аш ша ăш шă уш шу

шапá

ă | шă

ă | шăн

ă | шăн | нă

пу | лă

пу | лăш

пу | лă | шу

Шш

шăлáн

Аллăпа Ануш шăлан татнă.

Анушăн тулнă.

Аллăн тулман.

— Ануш, мана пулăш!

ша шан шу шут шă шăп

ă | шă — та | шă

ă | шăн — таш | ла

ă | ша | ла — таш | ла | нă

á □ ă ш

Ануш аппа □аланă.
Антун ташланă.
Анна ташлама □ăтаннă.
— Анна, ташла, ан □ăтан!
Анна та ташлама тăнă.

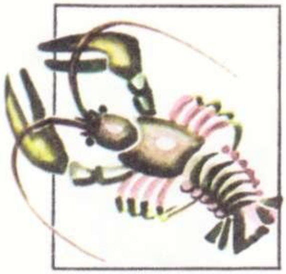

ар ра   ур ру   ăр рă

лар	у | ра	ар | лан
пар	пу | ра	ар | ман
тар	у | рам	Ра | ман

Рр

Урамра ăшă.
— Раман, урама ту☐ !
Шурăпа Раман лашалла___ .
Раман лаша пулнă.

ар мар ур пур ăр тăр

пăр	у|ра	шу|рă
пă|ра	ур|па	шу|рат
пу|ра	у|ра|па	ту|рат

ш ă п ă □

Антун арман тунă.
Раманăн урапа пур.
— Антун, мана арман пар!
Антун Рамана арман панă.
Раман ăна урапа панă.

ар□ан у□а пă□а

ыт ты ыш шы ыр ры

ы | рă ты | рă ы | ран

ы | раш шы | ра пы | рам

ыл | тăн ы | там шыр | лан

ы □ ă □

Ыы

УТАРТА.

— Антун, ыран ман пата утара пыр.
Антун утара пынă.
Унта □ăл ___ пулăшнă.
А□лашш○ ăна пыл панă.

ыр пыр ыл пыл ыт тыт

ты | мар	ыт | ла	ы | рă
тат | ма	ăн | нă	ты | рă
тыт | ма	пул | нă	ыл | тăн
туп | ма	шăн | нă	тул | нă

ы р á ш

ЫРАШ.

Анна аппа тырă □ырнă.
Унăн___ ăннă.
Шурăпа Раман тырă турттарнă.
Шурăпа Раманăн та___ ăннă.
Ыраш ытла ăн□а пулнă.

в ă л т á

ав ва ув ву ăв вă ыв вы

лав	ы | вăт	вы | рăн
тав	ы | вăл	вă | рăм
шав	тă | вăл	вăр | ман

Вв

л а в

ШЫВРА.

Шыв ăшă та тăрă.
Шывра ытла та аван.
Павлушпа Раман шывра.
— Павлуш, ан шăмпăлтат!

ва вар ву вут вă вăт

шав	вырт	ву | ла
шав | лă	вы | рам	ву | лам
шыв | лă	вы | рăн	ву | лăп

в а □ á □

АН ШАВЛА!

Ануш аппа ывăннă.
Вăл □ анма выртнă.
Павăлпа Анна шăппăн вуланă.
— Мăрмăр, ан шавла!

х у р

ах ха ух ху ăх хă ых хы

ут	хур	хă | на
хут	хыр	хă | мăл
хурт	хул	хăм | ла
у | тă	ху | ла	хă | мăр

Х х

ВĂРМАНТА.

Хурăнлăхра хурăн шырарăмăр.
Хырлăхра шурă татрăмăр.
Хутăш вăрманта тупрăмăр.
Хамăр хăвăртах тултартăмăр.
Унтан ăмăртмалла татрăмăр.

ха хам хү хут хы хыв

хум	у|хă	ху|ра
тум	у|лăх	ху|ран
тум|ла	ху|ла	ху|рăн
тум|хах	ху|лă	ху|ра|ма

х á ă

ула
хура
шурă

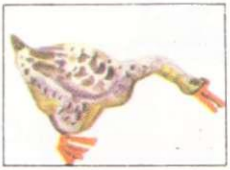

УЛĂХРА.

Павăл улăха аннă.
Вăл хур пăхнă.
Анна ăна пулăшма пынă.
Вăл ____ хулăпа хăваланă.
— Анна, хуртан ан хăра!

____ хур ____ хурăн ____ хуран

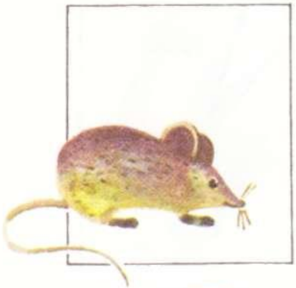

ш ă ш ○

ин ил ир им иш ит

ни ли ри ми ши ти

ир тир ты | рă

вир пит Ти | мур

мир Ти | муш пан | ул | ми

Ии

в ○ р

п а □ у л м ○

ТУТЛĂ ПАНУЛМИ.

Ануш аппа панулми татнă.
Тимур ăна пулăшнă.
Павлуш арман авăртнă.
— Павлуш, панулми тыт!
Панулми тутлă-и?

пы пи хы хи
пыр пир хыр хир

тă | ри тум
пă | ши тум | хах
шă | ши тум | тир

п ă ш

МАТТУР, ТИМУШ!

Анна пăхнă.
— Аппа, пăрăва хамах шăварам-и?
Тимуш пăрăва ăшă шывпа шăварнă.
Унтан вăл ăна утă панă.
— Маттур, Тимуш,— мухтанă Анна.

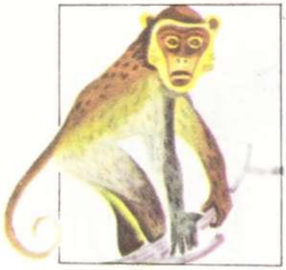

та па   ма на   ла ра
те пе   ме не   ле ре

а | тă   Ан | на   шав | ла
ат | те   аҥ | не   шев | ле
ат | тем   ан | нем   хит | ре

у п ă т ○

е (э)

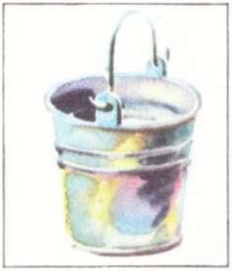

в и т р ○

ПАРНЕ.

— Марине маттур.

Вăл хитре тунă.

Ăна парам.

— Атте, пире те пар!

пир тем мел

э|пир э|тем э|мел

э|реш эр|не

Эр|хип Энт|ри

Эн|тип Эл|пи

○ м е́ л

Ээ

○ р е ш м е́ н

ТАВАХ, АППА!

Элпи хуларан таврăннă.
Амăшне вăл тутăр панă.
Энтип валли унăн вăлта пур.
— Тавах, аппа! — тет Энтип.

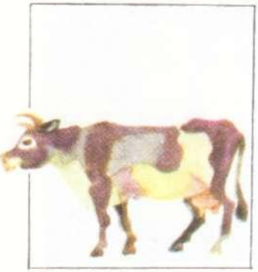

н é

лă мă нă рă пă тă
лĕ мĕ нĕ рĕ пĕ тĕ

вар ва|тă пăл|тăр
вăр вĕ|тĕ пĕл|тĕр
вĕр вĕл|ле пĕ|ле|тĕр

Ĕĕ

ПУЛĂРА.

Хĕвел тухман. Таврара шăп.
Хĕветĕрпе Павлуш пулăра.
Хĕветĕр тытнă.
Павлушăн вăлтине ле☐нĕ.
Пулăра ларма мĕн тери аван!

? Тулĕ — тулă, ăшĕ — пулă.

пăр вăр тăм шăл
пĕр вĕр тĕм шĕл

ĕм	тă | ră	вĕ | ри
ĕ | мĕт	тĕ | рĕ	вĕ | рен
ĕ | мĕт | лен	тĕт | ре	вă | рăм

т ĕ р ĕ

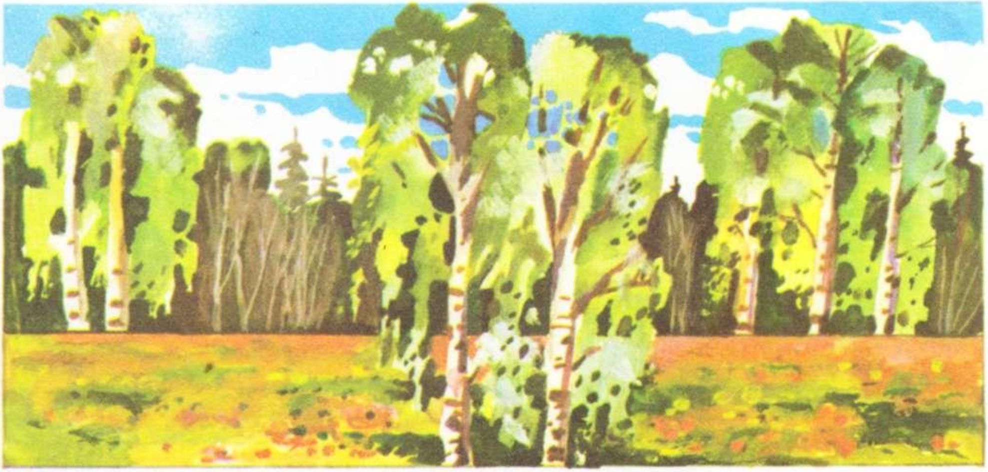

ĔШНЕ.

Марине амăшĕ тĕрĕ тĕрлет.
Тĕрри питĕ хитре.
Ĕшне тулли хĕрлĕ .
Тавралла шурă хурăн□ем.
Унтах шĕшкĕ тĕмĕ□ем.
— Анне, лĕпĕш тĕрлем-и?

л ○ п ○ ш

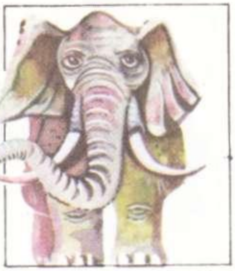

□ л о н

ас эс ăс ыс ис ус
са се ĕс сы си су

сă | вă	сă | мах	у | сă
Сĕ | ве	си | мĕс	пу | сă
сы | вă	сĕ | лĕ	су | ха

Сс

СУХАРА.

Славăн ашшĕ сухара.
Вăл ыраш пуссине сухала□.
Ывăлĕ те ашшĕпе пĕрлех.
— Атте, эпĕ те сухаласа пăхам!
— Апла пулсан ман вырăна лар!

са сă сĕ су сы
сан сăр сĕр сул сып

сы | вă — ăс | та
си | вĕ — хи | сеп | лĕ
си | вĕт | рĕ — хи | сеп | лет

☐ е х е́ т

Ăвăс ____ .

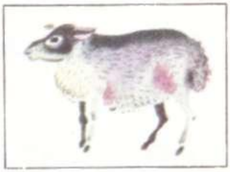

Сурăх ____ .

ТУССЕМ.

Сантăрпа Тимуш пĕр тантăш.
Сантăр улттăра.
Тимуш та улттăра.
Вĕсем питĕ туслă.
Туссем ра☐ета тăвасшăн.
— Сантăр, эсĕ савала. Эпĕ сăрлам.

к у р а́ к

ак эк ăк ĕк ык ик
ка ке кă кĕ кы ки

сак	кас | ка	вă | кăр
сик	кĕс | ке	мĕ | кĕр
тĕк	кĕс | мен	тĕ | кĕр

К к

АВТАН.

Пирĕн пысăк автан пур. Вăл мă□не тăсса: «Кикки-рик-ку!» — тет. Киккирикĕ пысăк. Ури тĕклĕ. Сăмси шĕвĕр.

Сирĕн автан мĕнле?

? Автан авă... . Кăвакал нартла... .

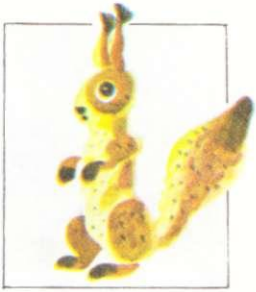

п а □ ш а́

КĂМПА.

Верукпа кăмпара пултăмăр. Эпĕ хĕрлĕ кăмпа татрăм. Ытла хитре вĕсем. Тунисем вăрăм. Шлепкисем пысăк.

Верукăн кăмписем вĕтĕ.

— Аван кăмпасем тупнă эсĕ,— тет анне Верука.

— Манăн тата хитререх!—тетĕп эпĕ.

— Шăна кăмпи татнă эсĕ,— терĕ анне.

?

шурă кăмпа
шăна кăмпи
хурăн кăмпи

ӳт тӳ ӳп пӳ ӳс сӳ

○ п л é ○

у | хă	тус	у | лăм
ӳ | хĕ	тӳс	ӳ | лĕм
у | сă	ку | лă	ту | рам
ӳ | сĕп	кӳ | лĕ	тӳ | рем

Ӳ ӳ

ӲССЕН ЭСĔ КАМ ПУЛАТĂН?

Павлуш ӳссен тухтăр пуласшăн.

— Эпĕ тракт○ рист пулăп...— ĕмĕтленет Петĕр.

— Эпĕ шутламан-ха. Ӳлĕм калăп,— тет Марук.

Эсĕ ӳссен кам пуласшăн?

туп тӳп шут шӳт

у | ла	ту | ră	пу | лă
ӳ | ле	тӳ | рĕ	пӳ | лĕм
ӳп | ле	тӳ | рем	ту | сăм
хӳ | ме	ту | рам	тӳ | сĕм

○ х ĕ

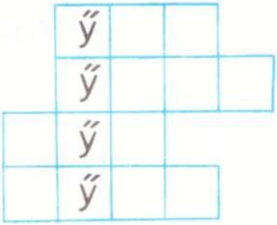

КӲЛĔ.

Улăхра пысăк кӳлĕ пур.

Ун тавра — хурăнлăх. Шыв хĕррипе хăмăш ӳсет.

Кӳлĕ тарăн, шывĕ тăрă. Эпир кунта шыва кĕретпĕр.

Кӳлĕре кимĕпе ишме те аван.

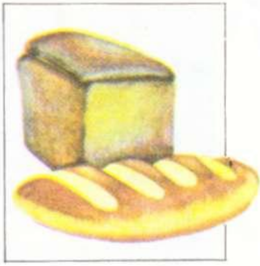

ça çe çă çĕ çу
çар çeç çăр çĕр çур

су | ха кус у | çă
çу | ха çăл | кус ӳ | сĕ
çӳ | хе çĕ | лĕк кĕ | тӳ | çĕ

ă к ă р

Çç

ÇУЛЛАХИ ÇУМĂР.

Хĕвеле пĕлĕтсем хупларĕç. Тавралăха тĕксĕм сăн çапрĕ. Çил кашласа иртрĕ. Çине-çинех çиçĕм çиçрĕ. Аслати аватрĕ. Шалкăм çумăр çума пуçларĕ.

Çуллахи çумăр ăшă. Çумăр хыççăн сывлăш уçă.

ВАТТИСЕМПЕ МĂНУКĔСЕМ.

— Кукаçи, иксĕмĕр арман тăвар-и? — тет Павлуш.

— Тăвăпăр, мăнукăм, тăвăпăр, — тет кукашшĕ.

— Хăçан салма пĕçерĕпĕр? — ӳкĕтлет кукамăшне Ануш.

— Пĕçерĕпĕр, пепкем, пĕçерĕпĕр, — тет кукамăшĕ.

Кукашшĕпе Павлуш арман тăваççĕ.
Кукамăшĕпе Ануш салма тăваççĕ.

? Санăн кукаçупа кукаму пур-и?
Вĕсем ăçта пурăнаççĕ?

ч ĕ р ĕ п

ча чă чу чы чи
чан чăм чул чыс чир

чĕл | чăл | ха | а | ча
чĕ | лĕ | чĕл | хе | ар | ча
чĕ | рĕ | çăм | ха | лар | кăч

Чч

ЧĔПСЕМ.

Нина амăшĕ чăх чĕпписем илсе килчĕ. Чĕпĕсене вир пăтти килĕшет. Вĕсем ăна хыпалансах сăхаççĕ.

— Чип-чип-чип! — чĕнет вĕсене Нина. Чĕпсем ăна часах хăнăхрĕç. Палланă сасса илтсенех çиме васкаççĕ.

ч а к á к

ЧĂЛХА ÇЫХНИ.

Эпĕ анне пуçланă чăлхана çыхма тытăнтăм. Çыхма пĕлмесĕр çипписене чăлхантарса пĕтертĕм.

Анне мана:

— Ачам, малтан çыхма вĕрен, унтан тин çыхтарăп,— терĕ.

чар
чă
чăл
чă

?

ваш
шав
рăш
ха

Ваттисен сăмахĕсем.

Еçчен алă ĕç тупнă.

Аллупа ĕçле, пуçупа шухăшла.

с у́ п ӑ н ь

н нь л ль т ть

су | пăнь са | на
мă | кăнь сă | нать
шу | кăль çу | нат
ку | кăль у | сă | нать

Ь

ТУЛĂ ПУССИНЧЕ.

Марукпа амăшĕ тулă пуссипе пыраççĕ.

— Анне, мĕншĕн пучахсем пĕрисем çĕрелле усăннă, теприсем çӳлелле пăхаççĕ? — тĕлĕнет хĕрача.

— Тулли пучах яланах çĕрелле усăнать. Пушши кăна пуçне каçăртать,— ăнлантарчĕ амăшĕ.

ал аль ăн ăнь ат ать

хал	мă | кăл	у | тать
халь	мă | кăль	çӳ | рет
са | хал	ту | рат	ку | рать
а | халь	ту | рать	ки | лет

ÇУЛЛА.

Хĕвел тухать, улăхать
çӳллĕ тусем тăррине,
хă ☐ çутипе ăшăтать
таçти-таçти çĕрсене.

К. Иванов.

ай май ăй вăй уй туй
кай мăй суй

йăх йăм | ра хăй | ма
у | йăх йĕл | ме хăй | ра
□ ы т ă ла | йăх йă | мăк сай | ра

Йй

□ ă в á

КАЙĂК ЙĂВИ.

Тимушпа Сантăр ирех вăрмана кайрĕç. Вĕсем хыççăн Улай та чупрĕ.

Вăрманта ачасем кайăк йăви курчĕç. Çăмартисем те пур иккен йăвара. Туссем вĕсене тивмерĕç. Тустарнă йăваран кайăкĕ сивĕнет. Çакна аван пĕлеççĕ вĕсем.

ут ун ур ул ух ус
ют юн юр юл юх юс

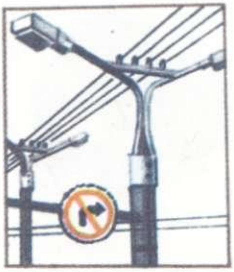

у | па	кай	ул | тав
ю | па	ка | ю	юл | таш
ю | рă	хă | ю	юр | лать

ю п á

Юю (йу)

ИКĔ ЮЛТАШ.

Икĕ юлташ вăрманпа пынă. Вĕсен умне упа сиксе тухнă. Пĕри йывăç çине хăпарса кайнă. Тепри çул çинчех юлнă. Вăл çĕре выртнă та вилнĕ пек пулнă.

юр юн ют юл юх юс

	ун | кă	улт | тă
ю[йу]	юн | кун	юл | таш
ю[у]	А | нюк	И | люш
	А | нук	Пав | луш

Упа ăна питĕнчен шăршласа пăхнă та пăрăнса утнă.

Упа кайсан тепри йывăç çинчен аннă.

— Сана хăлхаран упа мĕн каларĕ?— тăрăхласа ыйтнă вăл.

— Хăрушă самантра юлташĕсенчен таракансем — начар çынсем тесе хăварчĕ,— тавăрнă лешĕ.

Л. Толстой.

Ваттисен сăмахĕ.

Шанчăклă тусăн хакĕ çук.

ЮМАН.

Чăваш халăхĕ юмана авалтан юратнă. Юман çинчен вăл юрăсем, юмах-

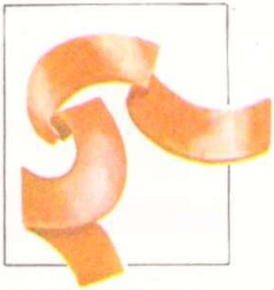

х ă ю

сем хывнă. Хăйĕн паттăр ывăлĕсене Юман ят панă.

Юман — питĕ çирĕп йывăç. Вăл шывра та çĕрмест. Унăн вуллипе пăрахутсем, вакунсем тунă çĕрте усă кураççĕ. Юмантан паха сĕтел-пукан тăваççĕ.

Юман питĕ майĕпен ӳсет.

Сыпăксенчен сăмахсем ту.

пă	не	ça	па
ты	ши	ӳп	рăк
пар	мар	кăм	ле

? Тулĕ — тимĕр, ăшĕ — нимĕр.

ал ан ат аш ак ас
ял ян ят яш як яс

а|ка	у|яв	па|ян
я|ка	ту|я	мă|ян

я л á в

Я я (йа)

ПИРĔН ЯЛ.

Пирĕн ял илемлĕ вырăнта ларать. Ял хысĕнче юханшыв. Аякрах та мар вăрман.

Ял варринче Культура çурчĕ. Юнашарах — икĕ хутлă шкул, ача сачĕ.

Пирĕн ял çулсерен ÿссе, çĕнелсе пырать.

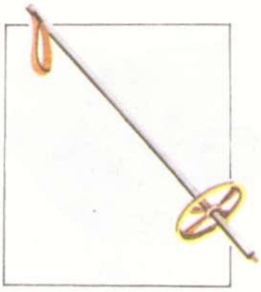

ЙĔЛТĔРПЕ.

Йĕлме йĕлтĕр
йăлтăр-ялтăр,
шуса тухрăмăр
хире.

Юр пĕрчийĕ —
хĕл мерченĕ.
Эх, илемлĕ-çке
ирпе.

Ярăнсассăн,
пит хавассăн
таврăнатпăр
килелле.

Таврăнсассăн,
кăшт кансассăн
кĕç тытатпăр
кĕнеке.

Мĕтри Васлейĕ.

Кирлĕ сăмахсем хушса çыр.

... хĕл çитрĕ.
Тăвайккинчен ачасен ... сасси илтĕнет.

хаваслă
сивĕ

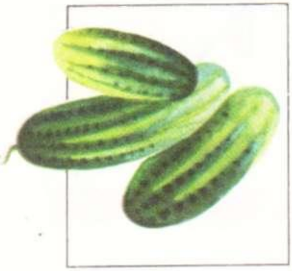

х ă я р

ла ля на ня та тя

ал ял ан ян ат ят

я|а|

я|йа|

ву | лать шыв таппи

вы | лять ача тяппи

ка | ять Я | кур

ÇУРХИ ИЛЕМ.

Çырма юхать кĕрлесе
аслă ялăн çумĕпе.
Хĕвел тĕрĕ тĕрлесе
вылять унăн шывĕпе.

К. Иванов.

е э ен не эп пе

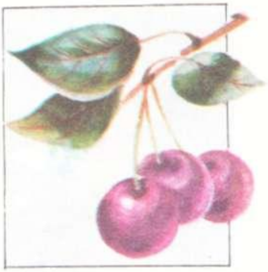

ен | теш си | ен ен | чĕк
е | шĕл пи | леш Е | люк
Эн | тип чи | е Эл | пи
э | мел ан | не Э | лĕк

ч и е

Ее (йэ) (э)

ПĔЧĔК ПАХЧАÇĂ.

Елюксен пахчи пысăк. Пахчара улмуççисем, чие йывăççисем ÿсеççĕ. Елюк вĕсене тăрăшса пăхать.

Кăçал чие çырли ăнса пулчĕ. Ăна хĕлле çиме те нумай хатĕрлерĕç. Амăшĕ ĕçчен Елюка мухтать:

— Пĕчĕк пахчаçă пур пирĕн,— тет вăл.

? 1. Улма-çырларан мĕн-мĕн тăваççĕ?
2. Сирĕн пахчара мĕнле йывăççсем ÿсеççĕ?

Е л ю к

эл ле ел эн не ен

э | лек	Е | люк	э | рём
еп | ле	кёс | ке	ан | не
э | мел	мăрь | е	чĕ | ре
эр | не	Марь | е	вит | ре

АННЕ.

Пире кам ачашшăн
лăпкать пĕчĕкрен,
чипер çын тăвасшăн
çунать чĕререн?

Кам ыррăн, хавассăн
пурне те пире
çапла лăш курмасăр
пăхса ÿстерет?

Кам пултăр? Пĕлеççĕ
туссем вăл камне:
вăл — пирĕн телей-çке,
вăл — пирĕн анне!

А. Ĕçхĕл.

Аннесем пире телейлĕ ÿстересшĕн.

н ч ё к

МАРИНЕПЕ ЭНТИП.

Марине ултă çулта. Вăл шкула çӳрет. Унăн Энтип ятлă шăллĕ пур. Вăл виççĕре çеç-ха.

Марине — ĕçчен хĕрача. Вăл хăех чăлха çыхрĕ. Ăна шăллĕне парнелерĕ.

Мĕн тери савăнчĕ Энтип!

Ваттисен сăмахĕсем.

Ăсти епле, ĕçĕ те çапла.
Ĕçченĕн ĕçĕ ăнсах пырать.

а у ы и е э ё о

Во | ва	хор	О | ля
Ко | ля	ки | но	ка | ток
у | рок	паль | то	конь | ки

Орден

Оо

ЧĔРЧУН КĔТЕСĔ.

Пирĕн шкулта чĕрчун кĕтесĕ пур. Унта кроликсем те пурăнаççĕ. Вĕсене Коля Смирнов пăхать.

Коля кроликсене апат парать, читлĕхĕсене тасатать.

Кроликсем пахчаçимĕç, утă çиеççĕ.

от то ток ор ро хор

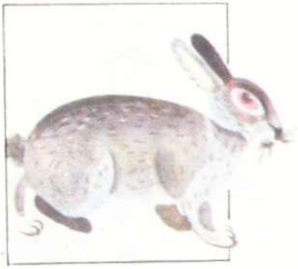

пальто | то   ка | ток
пи | о | нер   конь | ки
хок | кей   мо | тор

к р ◯ л и к

КОНЬКИПЕ.

Вĕççе пырап конькипе:
хăлхасем хĕп-хĕрлĕ.
Чăр-чар чĕрсе пынипе
пăр çийĕ пит йĕрлĕ.

Йăлтăр-ялтăр çиçĕм пек
йăр та яр пыратпăр.
Алла-аллăн тытăнса,
савăнса ярнатпăр.

Астумасăр хăш чухне
такăнса ӳкетпĕр.
Кĕç тăратпăр та каллех
çиçĕм пек вĕçетпĕр.

А. Çулĕç.

то тё ло лё фо фё

са | мо | лёт фор | ма
пи | лот мон | тёр
шо | фёр мо | тор

с а м о л ё т

ё (о)

МĔНЛЕ САМАХ ÇЫРНА?

Виçĕ лётчик тĕл пулчĕç те калаççа кайрĕç.

— Часах вĕçетпĕр эппин,—терĕ пĕри.

— Тепĕр уйăхран. Эсĕ мĕнле саспаллинче вĕçетĕн?—ыйтрĕ тепри.

лётчик

— «М» саспаллинче.

— Эпĕ «И» саспаллинче.

— Эпĕ вара «Р» саспаллинче вĕçетĕп,— сăмах хушрĕ виççĕмĕш лётчикĕ.

Пĕр уйăх иртсе кайрĕ. Çынсем уява тухрĕç.

Сасартăк тӳпе кĕрлесе кайрĕ. Сенкер тӳпере виçĕ пысăк саспалли ярănса пырать. Малта «М», ун хыççăн «И», юлашкинчен «Р» саспалли.

Мĕнле сăмах пулчĕ?

Л. Кассиль.

Кирлĕ саспаллисем хушса çыр.

Л.ня л.тчик пуласшăн. Вăл самол.тпа вĕçесшĕн.

КУН ЯЧӖСЕМ.

Эрнере ҫичӗ кун. Кашни кунӑн хӑйӗн ячӗ пур.

Эрне тунтикунтан пуҫланать. Ҫак кун эпир пурте шкула килетпӗр.

Эпирултӑ кун вӗренетпӗр. Вӗсем ҫак кунсем: тунтикун, ытларикун, юнкун, кӗҫнерникун, эрнекун, шӑматкун.

Вырсарникун эпир канатпӑр.

ЙӖРКИПЕ КАЛАМА ХӐНӐХ.

— Кун ячӗсене йӗркипе калама пӗлетӗн-и? — ыйтрӗ учитель Алӗшӑран.

Алёша чылайччен шухăшласа тăчĕ.

— Пĕлетĕп,— терĕ.

— Вĕсене йĕркипе кала,— хушрĕ учитель.

— Юнкун, вырсарникун, тунтикун, эрнекун, шăматкун...— тет Алёша.

Алёша кун ячĕсене йĕркипе калана-и?

Çырса ил те асра тыт.

Эрнере çичĕ кун. Вĕсен ячĕсем: тунтикун, ытларикун, юнкун, кĕçнерникун, эрнекун, шăматкун, вырсарникун.

па ба пу бу пи би

бан | ка бинт бул | ка

па | ян пи | леш у | па

□ л о к н о́ т ба | ян би | лет Лю | ба

Бб

БИБЛИОТЕКĂРА.

Ёнер эпир библиотекăра пултăмăр. Пирĕн библиотекарь — Альбина Борисовна. Вăл пире библиотекăпа паллаштарчĕ.

Библиотекăра чăвашла, вырăсла кĕнеке нумай.

? Ани шурă, вăрлăхĕ хура.

ТЕАТРА КАЯТПĂР.

— Борис, эсĕ шăматкун мĕн тăватăн?

— Эпир Люба аппапа балет курма каятпăр.

— Мĕнле балет пăхасшăн эсир?

— Аппа «Сарпике» балета кăмăллать. Вăл билечĕсене те илнĕ ĕнтĕ.

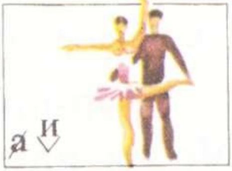

— Эпир аннепе пуканесен театрне каятпăр.

Кирлĕ саспаллисем хуш.

п ? .улă у.а .улка
б ? .алан ку.а .алет

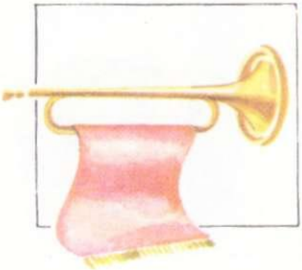

г о р н

ка га ке ге ко го

ла | герь	клум | ба
горн	Гла | ша
ге | рой	Гри | ша
ге | ор | гин	Га | га | рин

Гг

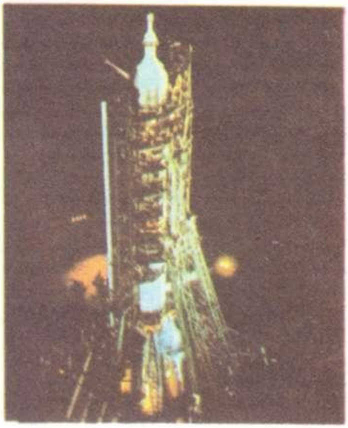

□ е о р г и́ н

ПĔРРЕМĔШ КОСМОНАВТ.

Шупашкарта Гагарин урамĕ пур. Урам варринче — Гагарин палăкĕ.

Кам-ха вăл Гагарин? Мĕнпе чапа тухнă вăл?

Юрий Алексеевич Гагарин — космонавт, вырăс çынни. Вăл тĕнче уçлăхне чи малтан вĕçсе хăпарнă.

ПЫТАНМАЛЛА ВЫЛЯНИ.

Ачасем картишне тухрĕç. Хураçка та вĕсенчен юлмарĕ.

— Атьăр пытанмалла выляр,— сĕнчĕ Галя.

— Эпир Генăпа пытанăпăр, эсĕ пире шыра,— терĕ Коля.

Гена кĕлет хыçне пытанчĕ. Коля тĕм хыçне лăпчăнчĕ.

Хураçка ăçта пытанчĕ-ши?

ШУТ СĂВВИ.

Пĕрре — пĕрне,
иккĕ — икерч,
виççĕ — виçе,
тăваттă — тăваткал,
пиллĕк — пилеш,
улттă — улма,
çиччĕ — çилĕм,
саккăр — салма,
тăххăр — тăрна,
вуннă — тух!

□ о с к а́

та да то до ти ди

дос | ка
Ли | да
ди | ван
бри | га | да

до | ми | но
Ди | ма
ор | ден
бри | га | дир

Дд

□ и в а́ н

ХАСТАР БРИГАДИР.

Данил Степанович — трактористсен бригадирӗ. Вӑл кашни ирех ӗҫеваскать.

Ӗҫ нумай бригадӑн. Хӗлле тракторсене юсамалла. Ҫуркунне — чи хӗрӳ вӑхӑт, ака-суха вӑхӑчӗ.

Данил пичче бригади ӑмӑртура яланах малта.

ДИМĂПА АСЛАШШĔ.

— Шутла-ха, ҫынна алă мĕн тума кирлĕ? — ыйтрĕ пĕррехинче аслашшĕ.

— Мечĕкле выляма, — шухăшламасăрах хуравларĕ Дима.

— Тата мĕн тума-ши? — тĕпчерĕ аслашшĕ.

— Кашăк тытма.

— Тата мĕн тума?

— Юханшыва вĕтĕ чулсем пеме.

Тĕрĕсех хуравларĕ Дима. Анчах алă ĕҫлеме кирлине вăл пĕлеймест-ха.

Е. Пермяк.

? Тăваттăн пӳрте кĕреҫҫĕ, пĕри чăлана кĕрсе юлать.

за зе зо зу зы зи

з в е н о́

са | сă	зо | о | парк
ва | за	слон
Зи | на	зве | но
Си | ма	зна | чок

Зз

ПАХЧАÇĂСЕН ЗВЕНИ.

Çулла шкул ачисем колхоз пахчинче ĕçлерĕç. Вĕсем çум çумларĕç, йăрансене кăпкалатрĕç.

Пахчана шăварма колхозăн çумăр агрегачĕ пур. Вăл ĕçлеме тытăнсанах çумăр пĕрĕхме пуçлать.

Тăрăшни сая каймарĕ. Тухăçлă пахчаçимĕç ÿстерчĕ пахчаçăсен звени.

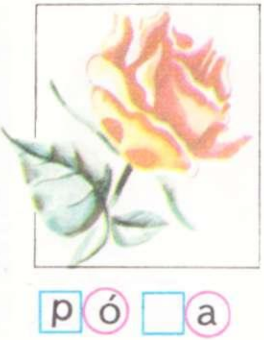

АРĂСЛАНПА ЙЫТĂ ÇУРИ.

(Чăн пулни.)

Зоопаркра тискер кайăксем кăтартнă. Пĕр çын йытă çури илсе пынă. Йытă çурине арăслан читлĕхне янă.

Арăслан йытă çурине тивмен. Вĕсем пĕрле апат çинĕ, пĕрле çывăрнă.

Йытă çури зоопаркра пĕр çул пурăннă. Çулталăк иртсен вăл чирлесе вилнĕ.

Арăслан апат çиме пăрахнă. Вăл йытă çурине ыталанă та пилĕк кун хускалмасăр выртнă.

Улттăмĕш кунне арăслан вилнĕ.

Л. Толстой.

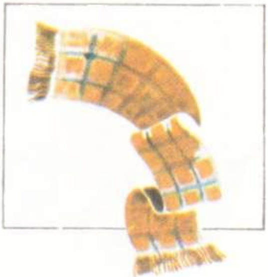

ва фа ву фу ве фе

шав	ву | тă
шарф	фут | бол
Ве | ня	торф
Фе | ня	гра | фин

Фф

ФЕРМĂРА.

Феня аппа фермăра ĕçлет.

Фермăра яланах тирпейлĕ. Урайне пăчкă кĕрпи сарнă, стенисем шап-шурă.

Сыснасем патне апат пĕчĕк вакунсемпе илсе пыраççĕ.

Феня аппа сыснисем шултра, ăратлă.

Кăçал Феня аппана Ĕç Мухтавĕн орденне пачĕç.

т е л е □ ó н

СВЕТОФОР.

Пĕррехинче эпир хулара пултăмăр. Урам урлă каçма тăрсан анне тăпах чарăнчĕ.

— Мĕншĕн? — тĕлĕнтĕм эпĕ.

— Курмастăн-им? Авă светофор çине пăх, — хуравларĕ анне.

Чăнах та, светофорăн хĕрлĕ куçĕ çунать иккен.

— Нумай кĕтмелле-и? — тĕпчетĕп эпĕ.

— Кăштах тăхтар. Машинăсем иртĕç... вара эпир те хускалăпăр.

Светофор çинчен куçа илместпĕр. Акă унăн сарă куçĕ, унтан симĕсси çуталчĕ. Вара эпир те урам урлă каçрăмăр.

Б. Житков.

□урна́л

шу жу ши жи ше же

Же | ня
ё | шен | нё
Жуч | ка
ă | шă

жи | лет
ши | нель
жи | раф
ши | фер

Жж

ХИСЕПЛĔ ÇЫНСЕМ.

Атнер пичче — платник те, слесарь те. Женя аппа — ăста çĕвĕç.

Кăçал вĕсем çĕнĕ çурт лартрĕç. Çурчĕ кирпĕчрен, пӳлĕмĕ нумай. Кухньăра — газ, холодильник. Шыв урамран пăрăх тăрăх пӳртех кĕрет.

Еçрен ан хăра, вăл хăй санран хăратăр.

ча ца чи ци че це

цех стан | ци
цирк стра | ни | ца
а | ка | ци кон | церт

□ й р к у л ь

Цц

ЦИРКРА.

Канмалли кун ашшĕпе Федя цирка кайрĕҫ.

Халиччен Федя циркра пулман. Тĕлĕнмелли нумай кунта. Арăслансем ункă витĕр сикеҫҫĕ. Клоун тĕрлĕ мыскара туса култарать. Упа та ташлать иккен циркра.

Цирк Федьăна питĕ килĕшрĕ.

ща щу щĕ щё щи

□ ё т к а

плащ	мун | ча	шă | чă
е | щёк	пах | ча	шу | кăль
чăл | ха	ра | ща	щёт | ка

Щщ

Пурăнать пулсассăн
туслă
супăньпе,
шăл щёткипе,—
ку ача вăл
питĕ ăслă,
питĕ кăмăллă,
чипер.

В. Маяковский.

Хăвна таса тыт —
сывлăхлă пулăн.

хавасл пысăк çĕнĕ пĕчĕк	_____ плащ	_____ концерт
	_____ щётка	_____ цирк

п л а

ЕЩĔКРИ КАЛЧА.

Март уйăхĕ. Уроксем пĕтрĕç. Анчах ачасем киле васкамарĕç.

Хĕрӳ ĕç пуçланчĕ. Пĕрисем ещĕксене тăпра тултараççĕ. Теприсем помидор, купăста вăрри акаççĕ. Хĕрачасем шăвараççĕ.

Часах кашни ещĕкрех емешĕл калча çĕкленĕ. Пахчара çĕр ăшăнса çитĕ. Ачасем калчасене йăрансем çине куçарĕç.

Кирлĕ саспаллисем хушса çыр.

Шăп.ăк, кăсă., уй.п, çер.и, х.лат.

се сье ре рье се съе

кĕсье
Марье
Патăрьел

Мăньял
съезд
разъезд

м ă р

Ъь ПАТĂРЬЕЛ ТĂРĂХĔНЧЕ.

Патăрьел районĕ Чăваш Республикин кăнтăр енче вырнаçнă. Ку таврара пулăхлă хура çĕрсем тăсăлаççĕ.

Сăртсем кунта сахал. Вĕсем çӳллĕ мар. Уйсем анлă та тӳрем.

Шывсем Патăрьел тăрăхĕнче тарăн çырмасем çурман. Вĕсем улăхпа танах юхаççĕ тейĕн.

Ял çыннисем кунта тулăх тырă-пулă ӳстереççĕ.

ВУЛАТПĂР,
ÇЫРАТПĂР.

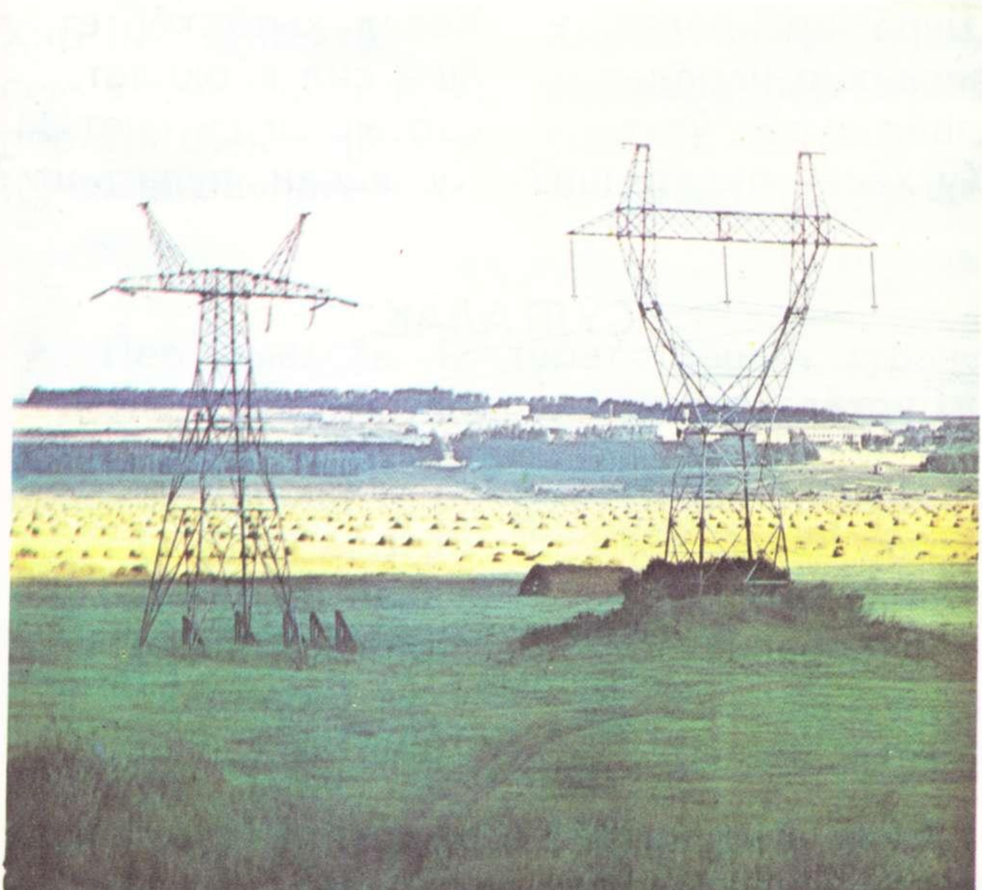

Шурă юр ирĕлет,
çеçенхир чĕрĕлет,
ешĕл курăк ÿсет...
Ку хăçан пулать-ши?

Хĕвел хытă хĕртет,
ăшă çил вĕркелет,
сар ыраш çитĕнет...
Ку хăçан пулать-ши?

ÇУЛТАЛĂК.

Çулталăкра вуникĕ уйăх. Вĕсен ячĕсем:

кăрлач (январь)
нарăс (февраль)
пуш (март)
ака (апрель)
çу (май)
çĕртме (июнь)
утă (июль)
çурла (август)
авăн (сентябрь)
юпа (октябрь)
чÿк (ноябрь)
раштав (декабрь)

Сивĕ хĕл иртрĕ. Шыв-шурлă çур çитрĕ. Часах ăшă çу кунĕсем пуçланĕç. Çу хыççăн тулăх кĕр килсе çитĕ.

Хир илемĕ каять,
сĕм вăрман ҫаралать,
пĕрмай ҫумăр ҫăвать...
Ку хăҫан пулать-ши?

Хирсенче юр анчах,
ҫырмара пăр анчах,
сивĕтет аванах...
Ку хăҫан пулать-ши?

К. Иванов.

? Пĕр йывăҫăн 12 турат. Кашни турачĕ ҫинче 4 йăва. Кашни йăвара 7 ҫăмарта.

Ҫĕнĕ ҫул кăрлачăн пĕрремĕшĕнчен пуҫланать.

Ҫулталăкăн юлашки кунĕ — раштавăн вăтăр пĕрремĕшĕ.

Кашни уйăхра вăтăр е вăтăр пĕр кун. Нарăс ҫеҫ ҫирĕм сакăр е ҫирĕм тăхăр кунлă.

Кашни уйăхăн тăршшĕ тăвата эрне ытларах.

ÇУРКУННЕ.

Килчĕ ырă çуркунне,
килчĕ ячĕ ăшăтса.
Хĕвел савать тĕнчене
хĕл ыйхинчен вăратса.

Тĕттĕм вăрман чĕрĕлет,
ешĕл тумтир тăхăнать,
çеçенхир те ешерет,
илемĕпе мухтанать.

К. Иванов.

Пăнчăсем вырăнне кирлĕ сăмахсем çыр.

1) Ăшă, ырă ... .
2) Сивĕ, хаяр ... .
3) Ылтăн, тулăх ... .

хĕл
кĕркунне
çуркунне

ИВАН ЯКОВЛЕВИЧ ЯКОВЛЕВ.

Чăваш çырулăхне йĕркелесе яракан çын Иван Яковлевич Яковлев пулнă. Вăл чăваш ачисем валли букварь çырса кăларнă. Унтанпа çĕр çирĕм çул ытла иртрĕ ĕнтĕ.

ЯКОВЛЕВ БУКВАРĔНЧЕН.

САРМАНТЕЙ.

Сармантейĕн сарă чăххи сарă çăмарта тунă тет. Ăна шăши пынă та хӳрипе çапса çĕмĕрнĕ. Сармантей те йĕрет тет, сарă чăххи те какалать тет...

? Эсĕ ку юмаха илтнĕ-и? Малаллине аса илсе каласа пар.

Кирлĕ саспаллисем хушса çыр.

1) Феня аппа □ермăра ĕçлет.
2) Анне □уфайка çĕлет.

ТИЛĔПЕ КĂКШĂМ.

(Юптару.)

Пĕр арăм хире тырă вырнă çĕре кăкшăмпа сĕт илсе пынă. Çав кăкшăм патне тилĕ йăпшăнса пырать те пуçне чиксе сĕте ĕçет ярать. Анчах кăкшăмран унăн пуçĕ тухмасть.

— Ну, кăкшăм, алхасса çитĕ ĕнтĕ, ман киле каймалла тата, ярах ĕнтĕ, кăкшăм тус,— тесе калать тет хăй. Унтан татах:

— Э, кăкшăм, алхасса тăрантăн пулĕ-çке ĕнтĕ е чăнахах та ярас мар тетĕн-и çак?

Хуть те мĕн ту, кăкшăм унăн пуçĕнчен уйрăлмасть тет. Тилĕ шалт çилленсе çитет:

— Чим-халĕ, эппин, эпĕ сана!.. Ирĕккĕн ямастăн пулсан ак шыва путарам...

Хайхи тилĕ çырма хĕррине чупса пырать те кăкшăма путарма тытăнать. Кăкшăмĕ вара путасса путнă та, анчах тилле те хăйĕнчен хăварман.

Предложенисем йĕркелесе çыр.

1) пуçне, чикнĕ, тилĕ, кăкшăма.
2) сĕте, вăл, янă, кăкшăмри, ĕçсе.
3) кăкшăмран, пуçĕ, унăн, анчах, тухман.

ЧĂВАШ ХАЛĂХ СĂВĂÇИ.

Константин Васильевич Иванов — чăвашсен чаплă сăвăçи. Унăн «Нарспи» кĕнекине халăх юратса вулать. Ăна вырăсла, тутарла тата ытти чĕлхесене куçарнă.

К. В. Ивановăн пултарулăхĕ нумай енлĕ пулнă. Вăл ялти шкултах ӳкерчĕксем тума юратнă, сăвăсем çырнă. Каярахпа Чĕмпĕрти чăваш шкулĕнче вĕреннĕ, ĕçленĕ. Кунта вăл И. Я. Яковлева пулăшнă: чăвашла букварь валли ӳкерчĕксем тунă.

Чăваш халăхĕ Константин Иванова ăшă кăмăлпа асăнать.

Кирлĕ сăмахсем хушса çыр.

1) Анюк ... ялĕнче пурăнать.
2) Аппăшĕ ... хулинче вĕренет.
3) ... варринче утравсем пур.

Шупашкар
Кинчер
Атăл

СЕНТТИ.

Чипер ача Сентти пур,
чупса çӳрет урамра.
Кĕвентине утланса
ача вылять лашалла.
Аслă урам тăршшĕпе
чиксĕр тусан кăларать,
хура чикан пек хура
каçпа киле таврăнать.
Чипер ача Сентти пур,
чупса килет лашипе,
хăйĕн пĕчĕк чĕлхипе
пакăлтатать инкĕшпе.

К. Иванов.

Сыпăксем хушса сăмахсем ту.

Сĕ..., хĕ..., ав..., ар..., ал..., ме..., чĕ... .

ЧĔКЕÇ.

Чĕкеç, чĕкеç, чĕкеçĕ,
кунĕпе вĕççе çӳрет вăл,
пĕртте канма пĕлмест вăл,
шăна-пăван пуçтарать,
чĕпписене тăрантарать.

К. Иванов.

Предложенисене уйăрса çыр.

Çуркунне çитрĕ кайăксем ăшă енчен вĕççе килчĕç вĕсем васкасах йăва çавăраççĕ.

Çывăх пĕлтерĕшлĕ сăмахсем туп.

пĕчĕк	лайăх	тĕттĕм	инçе
аякра	тĕксĕм	аван	вĕтĕ

ШĂНКĂРЧ.

Хамăн тăван çĕршыва
вĕçсе килтĕм васкаса.
Çуркуннене мухтаса,
эп юрлатăп савăнса.

Йăпăрт-йăпăрт йăвана
кĕре-кĕре пăхатăп,
ăшă вырăн тумашкăн
тĕксем, çӳçсем пухатăп.

Н. Шелепи.

? Сирĕн килте шăнкăрч йăви пур-и?
Ăна кам турĕ?
Йăвана шăнкăрчсем килсе вырнаçрĕç-и?

Предложенисем йĕркелесе çыр.

1) хыççăн, шăнкăрчсем, вĕçсе, кураксем, килеççĕ.
2) çунат, вĕсем, юрлаççĕ, çапса.
3) урамра, сĕлкĕшленчĕ, юр, шурă.

? Хура йăмăкăн юрри хитре.

(Шăнкăрч.)

УПА.

Эпĕ упа-утаман,
ик урапа утакан,
пур кайăкран хытăрах
мĕкĕрттерсе улакан.

Çăва тухсан — вăрманта
вĕллесене ватакан,
тутлă пылне çиекен,
ĕнесене тытакан.

Н. Шелепи.

? Упа çинчен эсĕ тата мĕнле сăвă пĕлетĕн?
Ытти чĕрчунсем çинчен сăвăсем пĕлетĕн-и?

Предложенисене урăхлатса çыр.

Т ĕ с л ĕ х. Упа пыл юратать.— Упасем пыл юратаççĕ. Мулкач йăва çавăрмасть. Вăл ирĕке юратать. Çавăнпа унăн çăмĕ яланах таса.

? Пыл юрататăп. Хĕл каçах шăтăкра ыйха туртатăп.

(Упа.)

ТĂВАН ÇĔРШЫВ.

Хамăр пурăнакан çĕршыва эпир Тăван çĕршыв тетпĕр. Кунта пирĕн асатте-асанне, атте-анне çуралнă. Кунта эпир тăван чĕлхепе калаçатпăр, çыратпăр, вулатпăр. Çак çĕршывра пире пурте тăван.

Эпир хамăр çĕршыва анне тетпĕр. Вăл пире хăйĕн çăкăрĕпе тăрантарса ӳстерет, хăйĕн шывне ĕçтерет...

Тĕнчере пирĕн çĕршывсăр пусне урăх çĕршывсем те пур. Анчах этемĕн амăшĕ пĕрре кăна, Тăван çĕршывĕ те унăн пĕрре çеç.

К. Ушинский.

Предложенисене уйăрса çыр.

Пирĕн Тăван çĕршыв пысăк унта тĕрлĕ халăх пурăнать эпир Тăван çĕршыва юрататпăр.

КАРĂШПА КАЮРА.

Пĕчĕк карăш аякри ăшă енчен тăван çĕршывне, çурçĕре, васканă. Карăш çулла пирĕн тăрăхра чĕпĕ кăларать. Хĕл касма вара инçетри Африкăна вĕçсе каять.

Карăша вĕçме йывăр. Унăн çуначĕсем пĕчĕк. Вăл тĕллĕн-тĕллĕн вĕçет, тĕллĕн-тĕллĕн çуран утать.

Çул çинче карăш каюрана тĕл пулнă.

— Кам эсĕ? Ăçталла çул тытатăн? — ыйтнă карăшран каюра.

— Эпĕ — карăш, ăшă енчен тăван çĕршыва таврăнатăп.

Карăш каюрана аякри Африка çинчен каласа панă.

— Мĕншĕн эсĕ яланах ăшă çĕршывра пурăнасшăн мар? — тĕлĕннĕ каюра. — Мĕншĕн çулсерен пиншер çухрăмран вĕçсе ки-

летĕн? Урусене те юн тухичченех амантса пĕтернĕ. Хурчка та тытма пултарать сана. Мĕншĕн эсĕ çак тертсене куратăн? Мĕн илĕртет сана сивĕ çĕре?

— Тăван çĕршыв...— хуравланă карăш.

В. Сухомлинский.

Предложенисем туса çыр.

1) Автан ... . какалать
2) Хур ... . авăтать
3) Вăкăр ... . макăрать
4) Ача ... . мĕкĕрет

Предложенисенчен калав йĕркеле.

Симĕс курăк çĕкленет.
Хĕвел хĕртсе пăхать.
Юр ирĕлсе пĕтрĕ.
Çуркунне çитрĕ.

ЮРАТНӐ ҪӖРШЫВӐМӐР.

Юрататпӑр эпир, чӑвашсем, хамӑрӑн республикӑна. Унӑн улӑхӗсене, вӑрманӗсене, юханшывӗсене юрататпӑр.

Чӑвашсем ҫӗре анне теҫҫӗ. Вӗсем мӗн авалтанпах ҫӗр ӗҫлесе пурӑннӑ.

Чӑваш вӑрманӗсем питӗ пуян. Вӑрманта улма-ҫырла, мӑйӑр, кӑмпа иксӗлми. Унта тӗрлӗ тискер кайӑк нумай.

Пирӗн халӑх авалтанпах хӑйӗн кӳршисемпе туслӑ пурӑнать.

Юхма Мишши.

Кирлӗ сӑмахсем хушса хӑвӑн адресна ҫыр.

Чӑваш Республики, ... районӗ, ... ялӗ, ... урамӗ, ...

ВИҪҪĔМĔШ КОСМОНАВТ.

Андриян Григорьевич Николаев — виҫҫĕмĕш космонавт лётчик. Совет Союзĕн Геройĕ ятне вăл икĕ хут илчĕ. Хăйĕн ытти космонавт тусĕсем пекех, Андриян — хăюллă ҫын.

Чăваш ачисемшĕн Андриян Николаев уйрăмах ҫывăх. Вăл пирĕн ентеш-ҫке!

Паттăр космонавтăн тăван ялĕ — Шуршăл.

Шуршăл хитре вырăнта вырнаҫнă. Ял урамĕсем тирпейлĕ, ешĕл йăмраллă. Ял ҫумĕпех Ҫавал шывĕ юхса иртет.

Андриян Николаев вĕреннĕ Шуршăлти шкулта халĕ музей. Музейра космонавт вĕреннĕ класс, вăл ларнă парта пур. Шуршăлти колхоз та космонавт ячĕпе хисепленет.

Юхма Мишши.

НАТАЛИ КĔПЕ ТĔРЛЕТ.

Натали кĕпе тĕрлет.
Кам валли
çав тери хитрелетет
Натали?
Тап-таса юр евĕрлĕ
шур пире
хĕрлĕ, симĕс çиппеле
вăл тирет.
Сарăпа сенкер хушать
тĕлĕпе.
Ку хĕвел пек курăнать,
пĕлĕт пек.

П. Хусанкай.

Кирлĕ çĕрте çемçелĕх палли çыр.

Марине тĕрĕ тĕрлет... . Тĕрри хитре пулат... . Ваçук кимĕ ăсталат... .

САПКА ЮРРИ.

Упа кӗҫӗ шӑтӑкне,
— Ҫывӑр,— терӗ ҫурине.
Тилӗ кӗҫӗ йӑвине,
ҫывӑратрӗ пепкине.

Эс те, шӑллӑм (йӑмӑк), кусна хуп,
кусна хуп, кусна хуп...

П. Эйзин.

СЕХЕТ.

— Шӑк-шак! Шӑк-шак! —
ерипен шаккать сехет.
— Шӑк-шак! Шӑк-шак! —
вӑл куҫа хупма сӗнет:
— Лӑпкӑ ҫывӑр ӑшӑнса,
тӗлӗкре те савӑнса.
Шӑк-шак!

? Санӑн пӗчӗк йӑмӑку е шӑллу пур-и?
Вӑл мӗн ятлӑ?
Эсӗ ӑна пӑхатӑн-и?

Ҫырса ил. Кирлӗ ҫӗрте ҫемҫелӗх палли ларт.

Гал.ăн пӗчӗк шăллӗ пур.
Галя ăна питӗ юрататӗ... .
Вăл унпа вылят... .

АННЕРЕН ПАХИ ҪУК.

Пӗр ача пасарта амăшне ҫухатнă тет те шырать тет. Ҫынсем унран:

— Мӗнлерехскер сан аннӳ? — тесе ыйтаҫҫӗ тет.

— Ман анне пек чиперри, Атăл хăви пек яштаки, ҫут уйăх пек илемли ку пасарта пулас ҫук. Ун пек лайăххине ниҫта шыраса та тупас ҫук,— хуравлать тет ача.

Хай ача каярахпа амăшне шыраса тупсан ҫынсем пăхса тӗлӗнчӗҫ тет: унăн амăшӗ пек тискер сăнли, чапрас-чăлаххи урăх никам та пулман тет.

Ҫавăнпа каланă пуль харпăр хăйӗн усалли те паха курăнать тесе.

Ҫывăх пӗлтерӗшлӗ сăмахсене тупса ҫыр.

Чипер, усал, хаяр, хитре, илемлӗ, кăмăллă, илемсӗр, тараватлă, яштака, нӗрсӗр, тӳп-тӳрӗ, йăрăс.

ÇУРХИ ЮРĂ.

Сип-симĕс курăк хушшипе
юхать çурхи шыв-кĕмĕл.
Çĕлетрĕ чăлтăр шур кĕпе
чиен черченкĕ тĕмĕ.

Уçланкăра шăтать серте,
кăвак чечеклĕ çеçпĕл.
Кĕрлерĕ трактор уй-хирте,
таçта сас пачĕ кĕпшĕл.

Ăшша туйса вĕçет хăлат
çунаттине сармасăр.
Сирень шăрши тулать яла,
тăри юрлать канмасăр.

Çĕршыв çиçет илемĕпе,
чунра — чи ырă ĕмĕт...
Ем-ешĕл курăк хушшипе
шăнкăртатать чĕркĕмĕл.

Ю. Петров-Вирьял.

Çаксем мĕнсем? Пăнчăсем вырăнне кирлĕ сăмахсем ларт.

Хăлат, кĕпшĕл, тăри — . . . . Çĕмĕрт, йăмра, юман — . . . . Çеçпĕл, серте, пултран — . . . .

Çăраççисем: йывăçсем, кайăксем, ӳсентăрансем.

ÇĔНТЕРӲ КУНĔ.

Çур ĕмĕр каялла пирĕн çĕршывăн нумай хулипе ялĕ çийĕн вăрçă кĕрлесе иртнĕ. Фашистла Германи халăхсене чура тăвасшăн пулнă. Фашистсем тĕнчере «çĕнĕ йĕрке» тума шут тытнă.

Тăвату çул пынă Тăван çĕршывăн аслă вăрçи. Вăл çав тери хăрушă та йывăр пулнă. Нумай хулапа ял ишĕлнĕ, çунса кĕлленнĕ.

Вăрçăра нумай çын вилнĕ, аманса сусăрланнă. Вăрçа пула нумай вату-вĕтĕ, ача-пăча тăлăха юлнă. Халăх çав тери пысăк хурлăх, нуша тӳснĕ.

Ирĕклĕхшĕн кĕрешекен халăхсем фашистсене çĕнтерпĕ-çĕнтернех.

Тăванла ытти халăхсемпе танах чăвашсем те вăрçăра паттăррăн çапăçнă.

Çак вăрçăра çĕнтерпĕ ятпа çу уйăхĕн 9-мĕшĕнче çулленех Çĕнтерӳ кунне паллă тăваççĕ.

Предложенисене уйăрса çыр.

Тăван çĕршывăн аслă вăрçи тăвату çул пынă ку вăрçăра чăвашсем те паттăррăн çапăçнă вĕсенчен нумайăшĕ киле таврăнайман.

ЧАП МОНУМЕНЧĔ.

Шупашкарта, Атăлăн çӳллĕ çыранĕнче, çамрăк парк ешерет. Ун варринче капмар палăк — Чап монуменчĕ. Ку палăка Тăван çĕршывăн аслă вăрçинче çĕнтерне ятпа лартнă.

Çу уйăхĕн 9-мĕшĕнче кунта çулленех халăх нумай пухăнать. Çынсем Çĕнтерӳ кунне уявлама таçтан-таçтан та килеççĕ.

Палăк умĕнче сӳнми вут — асăну вучĕ çунать. Çынсем палăк патне чечек кăшăлĕсем хураççĕ. Вĕсем вăрçăра вăхăтсăр вилнисене асăнса пуç таяççĕ.

? Сирĕн ялта вăрçăран килмен салтаксене асăнса лартнă палăк пур-и? Палăк çинчен каласа пар.

ПĔРТĂВАН ПАТТĂРСЕМ.

Муркаш районĕнчи Исетерккĕ ялĕнчи Татьяна Николаевнăпа Алексей Илларионович сакăр ывăл пăхса ӳстерне. Саккăрăшĕ те вĕсем Тăван çĕршывăн аслă вăрçине хутшăннă.

Иван вăрçăн пĕрремĕш кунĕнчех пуçне хунă. Шăллĕ вилнине пĕлсен Кĕркурипе Александр хăйсен ирĕкĕпе фронта кайнă.

Хӗрӳ ҫапӑҫура Кӗркурин пурнӑҫӗ те татӑлнӑ. Вилнӗ хыҫҫӑн ӑна Совет Союзӗн Геройӗ ятне панӑ.

Якур пӗр ҫапӑҫура тӑшман дзотне хӑй ӳчӗпе хупланӑ. Павӑл та Тӑван ҫӗршыва хӳтӗлесе вилнӗ. Фролпа Родион вӑрҫӑра йывӑр аманнӑ. Вӗсем те вӑхӑтсӑр ҫӗре кӗнӗ.

Александрпа Михаил та вӑрҫӑра паттӑр ҫапӑҫнӑ.

Сакӑр паттӑр ятне ял ҫыннисем яланах асра тытаҫҫӗ. Ялти пӗр урама Алексеевсен ятне панӑ. Урам вӗҫне паттӑрсен амӑшне асӑнса палӑк лартнӑ.

Ҫырса ил.

Пире вӑрҫӑ кирлӗ мар,
миршӗн пурте кар тӑрар!

ПĔРРЕМĔШ ПАНУЛМИ.

Алёна пӳрт умне икĕ улмуҫҫи лартрĕ. Пĕрине — амăшĕ, теприне — асламăшĕ ячĕпе.

Пĕр ҫул шăварчĕ улмуҫҫисене хĕрача, икĕ ҫул... Виҫҫĕмĕш ҫулхине амăшĕн улмуҫҫийĕ ҫинче пĕртен-пĕр чечек ҫурăлчĕ. Унтан пĕртен-пĕр панулми тĕвĕленчĕ.

Кĕҫех панулми пиҫсе ҫитрĕ. Пĕррехинче Алёна сада тухрĕ. Вăл амăшĕн улмуҫҫийĕ ҫинчи панулмине татса кĕчĕ. Ăна вăл ҫурмаран касса икĕ пĕчĕк турилкке ҫине хучĕ.

— Анне, асанне, — терĕ вăл, — панулми ҫийĕр, вăл сирĕн улмуҫҫи ҫинче ҫитĕннĕ. Панулмийĕ тутлă пултăр.

Савăннă амăшĕпе асламăшĕ Алёна ҫине ăшшăн пăхрĕҫ.

В. Сухомлинский.

Çывăх пĕлтерĕшлĕ сăмахсене туп:

ăшă	шăрăх	пысăк
сулхăн	сарлака	хăвăртах
анлă	ерипен	капмар
хуллен	сивĕ	часах

ПĂРЧĂКАН.

— Пăрчăкан, пăрчăкан,
ма çунатна пăчăртан?
Тăрăс-тăрăс сиккелен,
хӳрӳне пĕрмай силлен,
мĕн пулнă вара паян?

— Эппинех, сана калам:
лупас хыçĕнче — йăвам,
йăвара — тăват пепкем,
тăваттăш те тĕкленмен.

Эс илесрен чунăм çук,
эс тивместĕн пуль, Ваçук?

— Эх, пăрчăкан, пăрчăкан,
эс ахалех пăчăхан!
Кайăк чĕппине Ваçук
нихăçан та тивес çук.

Стихван Шавли.

Кирлĕ сăмахсем хушса çыр.

1) ... шăнкăрч йăви тăвать.	тăри
2) Тӳпере ... юрă шăрататать.	ача
3) ... чăхсене апат парать.	тăмана
4) ... шăши тытать.	хĕрача

Сăмахсене сыпăкласа вула.

Акăш, чăх, автан, хур, пăрчăкан, кăвакал, çерçи, шăнкăрч, ӳхĕ, тăмана.

ПĔРЧĔ.

Атте сĕтел умĕнчи пукан çинче ларать. Эпир — сĕтел хушшинче. Апатланатпăр. Пурсăмăр та тирпейлĕ пулма тăрăшатпăр. Шăллăм Ванюк çеç тăп лара пĕлмест. Вăл куркинчи сĕтне тăкнă, çăкăрне тĕпретнĕ.

Атте ун çине пăхса илчĕ те:

— Эсĕ, Ванюк, хăçан тирпейлĕрех пулатăн? — тесе ыйтрĕ. — Çăкăра ун пек ан тĕпрет. Çăкăр вăл пĕрчĕрен пулать. Пĕр пĕрче хĕрхенме пĕлмен çын çĕр пĕрче хĕрхенми пулать. Ун пек юрамасть, ачам.

Ванюк вăтаннипе хĕрелсе кайрĕ. Вăл васкасах сĕтел çинчи тĕпренчĕксене пĕр çĕрелле пуçтарчĕ.

Илпек Микулайĕ.

Кирлĕ саспаллисем хушса çыр.

1) Ачасем ç.рлана кайнă.
2) Юманăн вулли ç.рĕп.
3) Кăçал .раш ăнса пулчĕ.

Сыпăксем хушса сăмахсем ту.

Çă... , пĕр... , шăл... , кур... , пу... , сĕ... .

ПЫСĂК КУРКА.

Çак пĕчĕк шкулта икĕ класс çеç.

Пысăк переменăра ачасене сĕт ĕçтерессĕ. Сĕтне ачасем валли Марье инке илсе килет. Вăл ывăс çине çирĕм пилĕк курка лартса тухать. Кашни класĕнчех çирĕм пилĕк ачаçке!

Столовăйра çирĕм тăвата курка пĕр пеккисем, пĕри вара пысăкрах.

Малтан столовăя яланах пĕрремĕш класс кĕрет. Ачасем ывăс тавра хĕвĕшеççĕ. Пысăк курка енне нумай алă кармашать. Анчах ăна пĕри çеç илме пултарать-çке. Телейли çине нумайăшĕ ăмсанса пăхать.

— Мĕнле япăх ачасем,— кулянать кун пек чух Марье инке.

Кĕçех иккĕмĕш класс çитет. Ачасем ывăс çинчи пĕчĕк куркасене васкамасăр илеççĕ. Пысăк курка тăрса юлать. Кая юлнă ача вара пысăк куркана вăтанчăклăн илет.

— Мĕнле ырă ачасем...— савăнса мухтать вĕсене Марье инке.

В. Сухомлинский.

Кирлĕ сăмахсем хушса çырса ил.

Аннапа ... кăмпана кайрĕç.	Марине
Вĕсем хыççăн ... та чупрĕ.	Улай

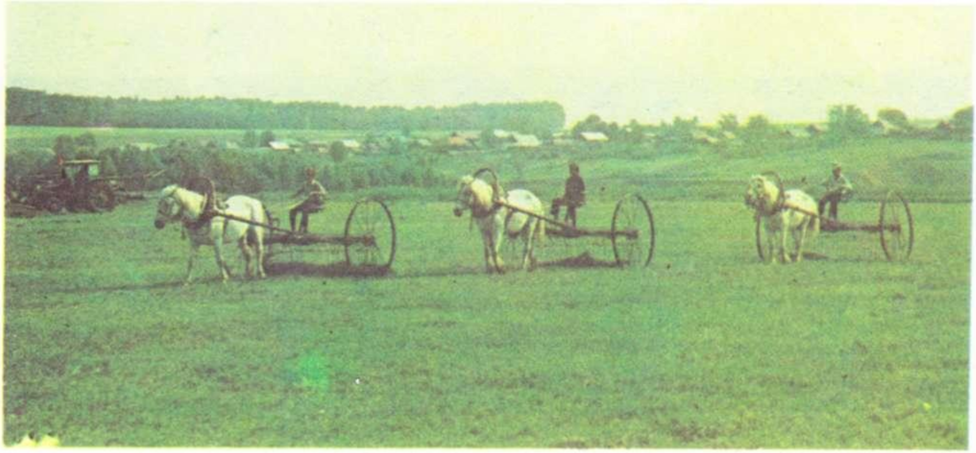

ТУЛ ÇУТĂЛАТЬ.

Çăлтăрсем сӳнессĕ
ерипен, илемлĕн.
Уйăх шурса çитрĕ
çӳллĕ тӳпере.

Улăхра, шăрçа пек,
кĕмĕлĕн-мерченĕн
чăмăртанчĕ сывлăм —
çакăттăм мăя.

Халĕ çĕкленес пек
вашават̆ хĕвелĕ
тухăçа илемлĕн
çулăм ӳкерет.

Ереветлĕ шăпчăк
уншăн хĕпĕртенĕ,
эх, юрри-çке уççăн
чӳхенсе каять...

И. Ивник.

Пăнчăсем вырăнне кирлĕ саспаллисем çыр. Тупсăмне туп.

? Утса-чупса пынă чух
кĕм.л ç.рĕ тухрĕ .крĕ. (Сывлăм.)

ТАЛĂК.

Эпир пурăнакан Çĕр чăмăр. Ун таврапла — тĕнче услăхĕ.

Çĕр хăйĕн тĕнĕлĕ тавра тата Хĕвел тавра çаврăнать.

Çĕр хăйĕн тĕнĕлĕ тавра пĕр талăкра çаврăнса çитет. Çак вăхăтра çĕрпе кун ылмашать. Тĕттĕмленет, каç пулать, тул çутăлать, кун пуçланать.

ВĂХĂТ.

Вăхăта сехетпе виçеççĕ. Сехет çинчи çаврашкана вуникĕ пая пайланă. Кашни пайĕ пĕр сехете пĕлтерет.

Сехетĕн икĕ йĕп. Пĕр йĕппи вăрăм, тепри — кĕске. Кĕске йĕппи сехетсене кăтартать. Вăл майĕпен куçать, талăкра икĕ хут çеç çаврăнать. Вăрăм йĕппи кашни сехетре пĕр çаврăм тăвать.

КАҪ ПУЛАТЬ.

Хӗвел каҫа сулӑнать,
сӑрт хыҫнелле пытанать,
сулхӑнланать сӗм вӑрман,
уҫӑ сывлӑш палӑрать.

Каҫхи хӗвел ылтӑн пек
йывӑҫ витӗр курӑнать,
сарӑ вӗҫен кайӑк пек
унӑн ҫути вӑй вылять.

Н. Шупуҫҫынни.

Пӑнчӑсем вырӑнне у е ӳ саспалли ҫыр.

1) .хӗ вӑрманта пурӑнать.
2) Раман .хӑ турӗ.
3) Ял ҫумӗнчи к.лӗ тарӑн.
4) Ачасем вӑйӑ-к.лӑ юратаҫҫӗ.

ХАЛĂХ СĂМАХЛĂХĚНЧЕН.

МУЛКАЧ.

Лапка-лапка юр çăвать,
мулкач сикет, йĕр тăвать.

ШĂШИ ĂÇТА?

— Шăши ăçта?
— Шăтăкра.
— Шăтăкĕ ăçта?
— Шыв тулнă.
— Шывĕ ăçта?
— Вăкăр ĕçсе янă.
— Вăкăрĕ ăçта?
— Кĕтӳре.
— Кĕтĕвĕ ăçта?
— Улăхра.
— Улăхĕ ăçта?
— Йăлăмра.

Пăнчăсем вырăнне кирлĕ саспаллисем лартса çырса ил.

Кĕтӳ улăх... çӳрет. Кĕтӳ... ĕнесемпе пăрусем, сурăхсемпе качакасем пур.

ПӐРНЕ ЮМАХĔ.

— Атьăр, кăвас хурар! — тет пуç пӳрне.
— Çăнăх çук, — тет шĕвĕр пӳрне.
— Кивçен илер! — тет вăта пӳрне.
— Илсен парасси! — тет ятсăр пӳрне.
— Çиес те тарас! — тет кача пӳрне.

ТĂРИ ЮРРИ.

Тăр-тăри, тăр-тăри,
ирпе ирех тăтăр-и,
пăри пĕрчи акрăр-и,
пăри пăтти çакрăр-и,
сарă çуне сапрăр-и,
çиме мана лартрăр-и?

Предложенисем йĕркеле.

Нина	карап	савалать
Шура	кĕнеке	ӳкерет
Раман	хăма	вулать

КУРАКПА ЧĔППИСЕМ.

Курак калать тет:
— Ах, чĕппĕмсем, хура пулсан та хамăнах.

ÇЕРÇИ.

Çерçи шыва кӗрсе тухсан тӑмаланнӑ та хӑй мӗлки çине пӑхса:

— Ах анчах, çут тӗнчере манран пысӑк кайӑк пур-ши? — тесе тӗлӗнет тет.

ВӐРӐМТУНА.

Вӑрӑмтуна шӑрӑх çанталӑкра мухтанать тет:

— Вӑрмантан уя тухса вӗçӗттӗм те, пӗр пӑт çӑвӑм шӑранасран хӑратӑп, — тесе калать тет.

КАШКӐРА АН ШАН.

Тилӗ мулкача юлташа чӗнчӗ тет. Тытӑнчӗç тет иккӗшӗ вутӑ касма. Ĕçленӗ чух мулкач ӑнсӑртран урине хуçрӗ тет. Вӑрман тухтӑрӗ кашкӑр пулнӑран тилӗ мулкача ун патне леçсе хӑварчӗ тет. Тепререн тилли кашкӑр патне пычӗ тет те:

— Мулкача сыватрӑн-и, ӗнтӗ киле илсе каясчӗ, — тесе калать тет.

— Тахçанах сыватрӑм, тирне илсе кайма пултаратӑн, — терӗ тет кашкӑр. Мулкач тирне тухса пачӗ тет.

ӮСĔР ÇЕРÇИ.

Çерçи хăнара пулнă тет. Ĕçнĕ тет те ӳсĕрĕлнĕ тет. Ӳкнĕ те тапкаланса выртать тет çакскер.

— Тапăп та пĕтĕм пĕлĕте çурса пăрахăп! — тесе çухăрашать тет хăй.

СУРĂХ, СЫСНА ТАТА УПА.

Сурăх хăй çăмне каснă чух:

— Каллех хуçана куланай тӳлетĕп, — тесе калать тет.

Пахчана кĕнĕ сысна, хăйне хытă хĕнесе ярсассăн:

— Пахча хуçисем ыран пахчана иртерех килме хушса хĕнерĕç пулмалла, — тесе шутлать тет.

Шăтăкра выртакан упа хĕл варрине çитсен тепĕр айккине çавăрăнса:

— Ах, çур çĕр çитрĕ пуль, — тесе калать тет.

Предложенисене улăштарса çыр.

Т ĕ с л ĕ х. Ача кĕнеке вулать. — Ачасем кĕнеке вулаççĕ. Упа хĕлле шăтăкра çывăрать. Вăл шăтăкран çуркунне тухать.

КАМ МĔНЕ ХАПСĂННĂ.

Пĕр çыннăн виçĕ ывăл пулнă. Ашшĕ вилес умĕн ачисене хăй патне чĕнтерет те çапла ыйтать:

— Кама мĕн кирлĕ: ăс кирлĕ-и е укçа кирлĕ-и?

Аслисем иккĕн ашшĕнчен нумайрах укçа пама ыйтаççĕ. Чи кĕçĕнни ăс ыйтса илет.

Ашшĕ вилсен çаксем уйрăмшар пурăнма пуçлаççĕ. Укçа илсе юлнисем ăспа пурăнма пĕлмесĕр мĕнпур укçине салатса пĕтереççĕ те çука юлаççĕ.

Ăс ыйтса илнĕ ывăлĕ ăспа пурăнса халĕ те пулин аван пурăнать тет.

Пăнчăсем вырăнне кирлĕ саспаллисем лартса çыр.

Аслă ывăлĕсем укçана, мула хапсăннă. Кĕçĕнни мула хапсăн... . Аслисем ашшĕнчен укçа пама ыйтнă. Кĕçĕн ывăлĕ укçа ыйт... , ăс пама ыйтнă.

Ваттисен сăмахĕ.

Вĕреннине (ăса) йăтса çӳреме кутамкка кирлĕ мар.

ҪĔВĔҪ.

Пурăннă тет ĕлĕк-авал Йăван мучипе карчăкĕ. Вĕсен виçĕ хĕр ӳснĕ тет. Виççĕшĕ те сăнĕпе питĕ чипер пулнă, анчах ĕçлеме юратман.

Пĕррехинче çаксем аслă хĕрĕ валли кĕрĕк çĕлетме çĕвĕçе кĕртнĕ. Тепĕр кунне ирпе аслă хĕрĕ урай шăлчĕ тет те çӳпне кĕтесе пухса хучĕ тет. Кăнтăрла вăталăх хĕрĕ урай шăлчĕ тет. Çӳппине амăшĕ тухса тăкасса шанса вăл та кĕтесех тултарчĕ тет. Каçхине кĕçĕн хĕрĕ те çӳппе каллех çавăнтах купаларĕ тет.

Çакна кĕрĕк çĕлекен çĕвĕç сăнаса ларчĕ тет. Каçхине аслă хĕрĕ апат пĕçернĕ чух тăвар яма тăчĕ тет. Хайхи çĕвĕç унран пĕр ывăç тăвар ыйтса илчĕ тет те кĕтесри çӳп купи çине сапма тапратрĕ тет.

— Мĕншĕн çӳп çине тăвар сапатăн? — ыйтрĕ тет хĕр çĕвĕçрен хытă тĕлĕнсе.

— Тăварламасан çĕрет вăл! — хуравларĕ тет çĕвĕç кулса.

Виçĕ хĕр вăтаннипе хăмач пекех хĕрелсе кайрĕç тет. Сиксе тăчĕç те кĕтесри çӳппе çĕр хутах тасатрĕç тет. Çавăнтан кайран виç кунта пĕрре урай çума тытăнчĕç тет.

АСЛĂ ЫВĂЛ.

(Пăлхар халăх юмахĕ.)

Пĕррехинче ашшĕ хăйĕн ывăлĕсене çапла каланă:

— Ыран аннĕр кукăль пĕçерессшĕн. Кам çийĕ? — тенĕ.

— Эпĕ! — кăшкăрса янă пĕр ывăлĕ.

— Кĕçех сысна пусатпăр. Ăна кам çийĕ?

— Эпĕ! — кăшкăрса янă çав ывăлех.

— Хур пусăпăр. Ăна кам çийĕ?

— Эпĕ, эпĕ! — кăшкăрнă çавскерех.

— Ыран хире сухана тухăпăр. Кам суха тăвĕ?

— Ялан эпĕ те эпĕ. Ан тив, ыттисем те мĕн те пулин туччăр, — тенĕ юлашкинчен вăлах.

? Ĕçрен пăрăнма тăрăшаканран тăрăхласа кулакан юмахсем эсĕ урăх пĕлетĕн-и? Каласа пар.

Ваттисен сăмахĕ.

Ырă ут пуласси тихаран паллă. Ырă çын пуласси ачаран паллă.

КУШАК АÇИПЕ ÇЕРÇИ.

Пĕррехинче кушак аçи хĕвел питтинче ăшăнса выртнă. Хайхискер ăшă та тутă пурнăçпа киленсе куçĕсене хупса мăрлатнă. Сасартăк вăл юнашарах такам сассине илтет: «Чĕвик! Чĕвик!»

Куçне уçать те курать: валашка хĕрринче çерçи ларать иккен. Темĕн сăхать вăл.

Кушак аçи шартах сикнĕ. Вăл шăртне вирелле тăратнă.

Çерçи валашка тăрăх сиккелесе çывăхах пырать. Кушак аçи чалт! çеç сикет те çерçие ярса тытать.

Анчах çерçийĕ ватăскер пулнă. Ватă çерçие хывăхпа улталаймăн!

— Чим! Чим! — тет вăл.— Эсĕ мана çиессе çийĕн те, анчах аса ил-ха. Паян, çывăрса тăрсан, пит çурăн-и? Эсĕ куçусене те та-

сатман-çке. Ăслă та ырă çынсем ирхине, çывăрса тăрсан, пит çăваççĕ, вара тин ĕçе пикенеççĕ.

— Чăнах та, пит çăваймарăм! — аса илнĕ хайхи кушак аçи.

Вăл чĕрнисене пытарать те çерçие вĕçертсе ярать. Унтан çăвăнма пикенет. Урине чĕлхипе йĕпете-йĕпете питне-куçне сăтăркалать. Çерçи пăхрĕ-пăхрĕ те пăрр! турĕ тет.

Çав вăхăтранпа кушак аçи апат умĕн мар, апат хыççăн питне çăвать тет. Ăна кура ытти кушаксем те апатлансан тин çăвăнаççĕ.

Предложенисем йĕркелесе çыр.

1) кушак, тытма, шăши, юрататъ.
2) çиет, вăл, те, сĕт.
3) çăвать, хыççăн, çинĕ, кушак, питне.

ХРЕСЧЕНПЕ УПА.

(Белорус халăх юмахĕ.)

Пĕр хресчен вăрмана вутта каять. Ĕçлесе ывăнсан тунката çине канма ларать. Кĕтмен çĕртен ун патне упа тухать.

— Эй, этем,— мĕкĕрсе ярать упа,— атя иксĕмĕр тытăçса пăхар.

Пăхать хресчен упа çине. Ытла та пысăк-скер вăл — ăçтан çыхланăн унпа.

— Тăхта, малтан санăн вăйна тĕрĕслесе пăхар,— тет ăна хресчен.

Вăл пуртă илет те тункатана варринчен çурать. Унта савăл çапса лартать:

— Çак тункатана тяппупа туртса çур. Вара эсĕ чăнах вăйли курăнĕ.

Упи нимĕн шутламасăрах тяппине хушăка чиксе ярать. Хресчен савăла çапать те кăла-

рать. Тунката ҫавӑнтах упа тяппине хӗстерсе хурать. Мӗкӗрсех ярать упа.

— Ну, мӗнле, кӗрешес шухӑш пур-и? — кулать хресчен.

— Ҫук, — тет упа, — ҫыхланмастӑп.

— Ҫапла ҫав. Вӑйпа ҫеҫ мар, ӑспа та ҫӗнтерме пулать. Ҫакна ялан асра тыт, — тет хресчен.

Хирӗҫле пӗлтерӗшлӗ сӑмахсене туп.

пысӑк	тӗттӗм	кахал	хӑюллӑ
хӑравҫӑ	ӗҫчен	ҫутӑ	пӗчӗк

Предложенисем йӗркелесе ҫыр.

Хураҫка —	чӗпсене сыхлать.
Марине	шӑши тытать.
кушак	ӑслӑ йытӑ.

ИКĔ ШАПА.

(Испан халăх юмахĕ.)

Икĕ шапа ăнсăртран хăйма чӳлмекне кĕрсе ӳкнĕ. Вĕсенчен пĕри ҫемҫешкерех те шиклĕрех пулнă. Вăл кăштах ишкеленĕ те:

— Манран пурпĕрех ишсе тухасси пулмасть,— тенĕ.— Мĕскер пустуй тапаҫланас! Путас та вилес!

Путнă вара вăл.

— Ҫук,— тенĕ тепри,— путма эпĕ кирек хăҫан та ĕлкĕрĕп. Ишем вăй пĕтсе ҫитиччен...

Нумай иртнĕ-и вăхăт, сахал-и. Мĕн ку? Шапа хăй айĕнче хăйма мар, темĕнле хытă япала пуррине туйнă. Пăхнă та хăй ҫу чăмăркки ҫинче ларнине курах кайнă.

Ише-ише шапа хăех ҫу ӳкернĕ иккен! Ҫакă ҫăлса хăварнă та ăна.

Предложенисем йĕркелесе çыр.

1) Павлуш, вулать, юмах.
2) Шура, кăмпана, кайнă, Машăпа.
3) парать, Нина, апат, чăхсене.

УЛИНЕ ТĔЛĔНЕТ.

Пĕррехинче пиллĕкри Улине ашшĕпе пĕрле вырăс ялне кайнă. Урамра пĕчĕк ачасем вылянă. Вĕсем хĕрсе кайсах тем çинчен калаçнă.

Улине шалт тĕлĕннĕ.

— Атте, пăх-ха, хăйсем пĕчĕкçеç, вырăсла епле лайăх пĕлеççĕ. Манăн та çапла вĕренесчĕ.

Инçех те мар колхозăн ĕне ферми пулнă.

Улине ĕнесем макăрнине илтнĕ те:

— Ĕнисем чăвашлах макăраççĕ тата,— тенĕ.

М. Сакмаров.

УТĂРА.

Колхозниксем утă çулма тухрĕç. Пĕчĕк Илемпи те вĕсемпех. Аслисем çулаççĕ. Илемпи паккус салатать.

Кăнтăрла тĕлне самаях ывăнчĕ Илемпи. Хĕвелĕ тата! Мĕншĕн çав териех çунтарать-ши?

— Хĕвел ури вăрăмланнă,— сăмах хушрĕ кукашшĕ.— Илемпи çине пусма пуçларĕ авă.

— Пусрĕ пуль çав,— терĕ кукамăшĕ те.

— Мĕнле хĕвел ури? — тĕлĕнет хĕрача.— Ăçтарах вăл? Тӳпе сенкер те тăрă. Нимĕн ури те курăнмасть.

— Ларса кан, мăнукăм,— терĕ кукашшĕ.— Ăшăрхарăн, ывăнтăн пулĕ.

Ю. Смирнова.

ÇУЛЛАХИ ÇУМĂР.

Шăпăр-шăпăр çумăр çуса
çĕр кăкăрне шăварать.
Йывăç-курăк хавасланса
хăвăрт пĕве ярăнать.

Куштăрканă çамрăк вăрман
ластăртатса силленет.
Улăх тăрăх ешĕл çаран
чечексемпе витĕнет.

Ç. Элкер.

ББК 83.3 Чув я 72
А 72

Учебное издание

Тамара Васильевна Артемьева
Михаил Константинович Волков
Леонид Павлович Сергеев

ЧУВАШСКИЙ БУКВАРЬ

Издание девятое

Под общей редакцией кандидата педагогических наук **М. К. Волкова**

Редактор **Р. И. Крысина**
Художник **В. А. Смирнов**
Художественный редактор **Г. А. Игнатьев**
Технический редактор **Л. К. Егорова**
Корректор **З. И. Гаврилова**

ИБ 2920
Сдано в набор 29.02.96. Подписано к печати 11.07.96. Формат $70 \times 90^{1}/_{16}$. Бумага офсетная. Гарнитура букварная. Печать офсетная. Усл. печ. л. 9,95+0,29 форз. Усл. кр.-отт. 41,54. Учетно-изд. л. 10,01+0,46 форз. Тираж 26000 экз. Заказ № 492. Изд. № 1. Цена «С» 27.

Чувашское книжное издательство, 428000, Чебоксары, пр. Ленина, 4.
Типография № 1 Министерства информации и печати Чувашской Республики, 428019, Чебоксары, пр. Ивана Яковлева, 15.

А $\frac{4306020200-27}{М\ 136(03)-96}$ 1—96

ISBN 5-7670-0896-5

© Чăваш кĕнеке издательстви, 1996

Аа Ӑӑ Бб Вв
Ёё Жж Зз
Мм Нн Оо Пп
Уу Ӳӳ Фф
Щщ ъ Ыы ь

Гг Дд Ее Ёё
Ии Йй Кк Лл
Рр Сс Ҫҫ Тт
Хх Цц Чч Шш
Ээ Юю Яя

9000=

ЧӐВАШ КӖНЕКЕ ИЗДАТЕЛЬСТВИ